

Campagne 2021-2023

Natuur en Landschap

50 jaar later en

20 jaar verder

50 jaar later, 20 jaar verder Robuuste natuur en biodivers landschap binnen handbereik mits inzet en volharding nu.

**Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap,
meer dan ooit nodig**

*We kijken reikhalzend uit om terug activiteiten te kunnen organiseren. Om terug in groep erop uit te trekken. Om terug samen vereniging te zijn. Voor Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, is 2021 een jubileumjaar waarin we 50 jaar inzet en actie voor natuur en landschap in de kijker willen zetten. Door de corona-omstandigheden krijgt alles toch een speciaal karakter. Vieren doe je nl. samen. Samen met de 12 500 leden en hun gezinnen. Samen over de generaties heen en met de afdelingen van heel Oost-Brabant. We hopen dat we op **zondag 19 september** op de weide van ROCK WERCHTER de NPOB-jubileumcampagne: 'Natuur en Landschap: 50 jaar later, 20 jaar verder' feestelijk van start kunnen laten gaan. Dat we daar samen met alle Oost-Brabantse afdelingen de leden massaal zullen kunnen verwelkomen.*

We kijken vooruit

Op die dag willen we terugblikken op 50 jaar inzet en hoe we duidelijk het verschil gemaakt hebben. We willen ook samen vooruitblikken met een gedurfde visie op natuur en landschap **20 jaar later...**

20 jaar later wanneer we onze natuurgebieden die nu vaak kleine mozaïekjes zijn, hebben kunnen uitbouwen tot robuuste eenheden.

20 jaar later wanneer natuurontwikkeling in onze valleien een evidentie is die gepaard gaat met klimaatbuffering, versterking van de biodiversiteit, waterconservering en droogtebestrijding.

20 jaar later met effectief 30% van de oppervlakte een reële natuurfunctie.

20 jaar later wanneer in de rest van de open ruimte een omslag gebeurt is en landbouw en duurzame voedselproductie hand in hand gaan. Waar 10% van het areaal voorbehouden is voor een groenblauwe dooradering van het landschap. Waar boerennatuur terug volop aanwezig met zingende leeuweriken, geelgorzen, roodborsttapuiten en veel meer. Waar dit alles ook een attractief landschap oplevert voor de verschillende vormen van recreatie: wandelen, joggen, fietsen, mountainbiken, paardrijden, picknicken.

20 jaar later met leefbare steden vol groen en open rivieren, en met voldoende natuur in de buurt.

■ Beheerde Natuurgebieden maken het verschil:
een droom van een natuurrijk en attractief landschap.
Foto Pieter-Jan Alles

WERF EEN LID VOOR DE 50-JARIGE

www.natuurpuntoostbrabant.be • 3

■ Na 50 jaar visievorming, actie, overleg van NPOB in 2020 eindelijk heraansluiting van een Demermeander door Sigma.
Foto Koen Baert

Een droom misschien, maar nog meer een opdracht. Een opdracht die kan lukken als we ook elke dag met onze Regionale Vereniging voor Natuur en Landschap het verschil maken. Voorloper en pionier blijven zijn. Elke dag opnieuw durven zeggen wat moet gezegd worden, zelfs al wordt het afgedaan als onhaalbaar en onrealistisch.

We putten sterkte uit het verleden

Dat het RUP **Demervallei** nu opteert voor hermeandering, voor een behoorlijke omzetting naar natuurgebied, voor behoud van de valleigraslanden, was in 1971 ondenkbaar. Toen vochten we tegen de plannen van Havre die van de Demervallei tussen Aarschot en Diest een groot pretpark met vakantieverblijven in de vallei en residentiële verblijven in de omliggende bossen wou maken. Daartegen is toen als David tegen Goliath geknokt: een kleine vereniging tegen de Gewestelijke Economische Raad voor Brabant, tegen de voorloper van de GOM en POM, tegen de gemeentebesturen, tegen de staatssecretaris voor regionale economie (de Vlaamse regering bestond nog niet). Er is evenzeer geknokt voor meer natuur, later voor de aanduiding van de Demervallei als het 23° Vogelrichtlijngebied. En zie, dat vertaalt zich nu in het nieuwe RUP: nu staat het effectief in het bestemmingsplan. Nu zullen we met dezelfde energie en vasthoudendheid moeten opkomen om dit plan te zien realiseren in de praktijk. Dat is het wezen van de campagne: 50 jaar later en 20 jaar verder.

Niet alleen voor de Demer werd er gevochten, we kunnen veel andere voorbeelden aanhalen. Zo de Natuur14daagse rond het **Webbekomsbroek** waar de geplande ontwikkelingen toen afgehouden werden en het gebied nu in het kader van een Europees Life-project ingericht wordt tot een topnatuurgebied.

Dat geldt voor de legendarische actie tegen de geplande en reeds aanbestede rechtstrekking van **De Velpe** van Opvelp tot Halen waar we de grootschalige rechtstrekking en drainage van de vallei voorkomen hebben. In het kielzog daarvan hebben we jarenlang stap voor stap het beleid rond rechtstrekkingen van beken kunnen bijstellen. De komende 20 jaar zal ongetwijfeld gewerkt worden

■ Ook bosuitbreiding stond de laatste 50 jaar constant op de agenda. Vrijwilligers van NPOB helpen bij bosaanplanting.
Foto Marc Op de Weerd

50 JAAR

VIER MEE 50 JAAR NATUURPUNT OOST-BRABANT
ZO. 19 SEPTEMBER 2021 • WEIDE ROCK WERCHTER

aan de renaturering, hermeandering, Blue Deal en uitbouw van robuuste natuurgebieden, waartoe we met het natuurgebied de Paddepoel en Middenloop van de Velpe reeds een aanzet gegeven hebben. Dat is wat we bedoelen 50 jaar later en 20 jaar verder.

Ander voorbeeld: de **Hagelandse vallei**. In het kader van 20 jaar verder zullen we daar in 2023 onze Walk4Nature organiseren en het beeld van robuuste en aaneengesloten natuur in een groot complex naar voren te schuiven. De kiemen voor de Hagelandse Vallei als groots natuurgebied zijn ooit gelegd bij de uitbouw van wat eens het kleine beheerde Dunbergbroek was.

Ook voor de invulling van bijkomend 10 000 ha bos in Vlaanderen, en dan liefst op plaatsen waar dit maximaal een bijdrage levert aan de biodiversiteit, de klimaatdoelen en leefbaarheid in een streek, zal Natuurpunt Oost-Brabant het verschil kunnen maken door in te zetten op kansen, op het overwinnen van beperkingen en door volharding om het onmogelijke mogelijk te maken.

We leven op een scharniermoment

Iedereen beseft nu wel dat er wat moet gebeuren rond klimaat, rond de biodiversiteitscrisis, rond de watercrisis, rond de betonstop, rond de stikstofcrisis. Maar het beleid beperkt zich nog al te dikwijls tot pappen en nathouden. Spreken over betonstop maar ondertussen lopen de verkavelingen in hoog tempo verder. Spreken over de stikstofcrisis en ondertussen worden massaal nieuwe vergunningen voor bio-industrie met megastallen gegeven. Er zijn nog nooit zoveel vergunningen aangevraagd en gekregen voor wateronttrekking, deels als individueel antwoord op de toenemende droogte.

Veranderen gebeurt maar als de verandering onvermijdelijk en onafwendbaar is.

Ook op dat vlak schreef Natuurpunt Oost-Brabant mee geschiedenis. De door ons uitgelokte uitspraken rond de stal van Meldert en de stal van Bierbeek van resp. de Raad van State en de Raad van Vergunningsbetwistingen gaven het statuut '**Landbouwgebied met landschappelijke waarde**' terug inhoud. In

het RUP Demervallei blijft na onze actie het '**Landbouwgebied met ecologisch belang**' overeind en dus ook het scheuren van grasland vergunningsplichtig.

Onze recente actie rond **grondwaterwinningen** vond ruime weerklank. Het artikel in dit tijdschrift leidde tot de fameuze Pano-uitzending over dit probleem. En nu is er een arrest dat het laks beleid rond vergunningen voor grondwaterwinning op de helling zet.

Het **stikstofarrest** rond de stal van Kortesseem, dat de beleidscoördinator van Natuurpunt Oost-Brabant mee initieerde, zet het gangbaar beleid helemaal op de kop en zal leiden tot een stand still voor uitbreiding van de intensieve veeteelt.

Veel is in beweging, maar een dubbeltje dat rolt, kan finaal langs twee kanten vallen. Nooit waren er zoveel kansen om tot echt nieuw beleid te komen. Laat ons deze benutten. Laat ons van bedreigingen kansen maken, van ontwikkelingen opportuniteiten. Om dat te doen, hebben we een brede ploeg van vrijwilligers nodig die zich engageren en een breed draagvlak. Om dat te bereiken zijn we vereniging. Dat is in essentie de missie en opdracht van 50 jaar Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, voor de volgende 20 jaar. Het zijn cruciale jaren.

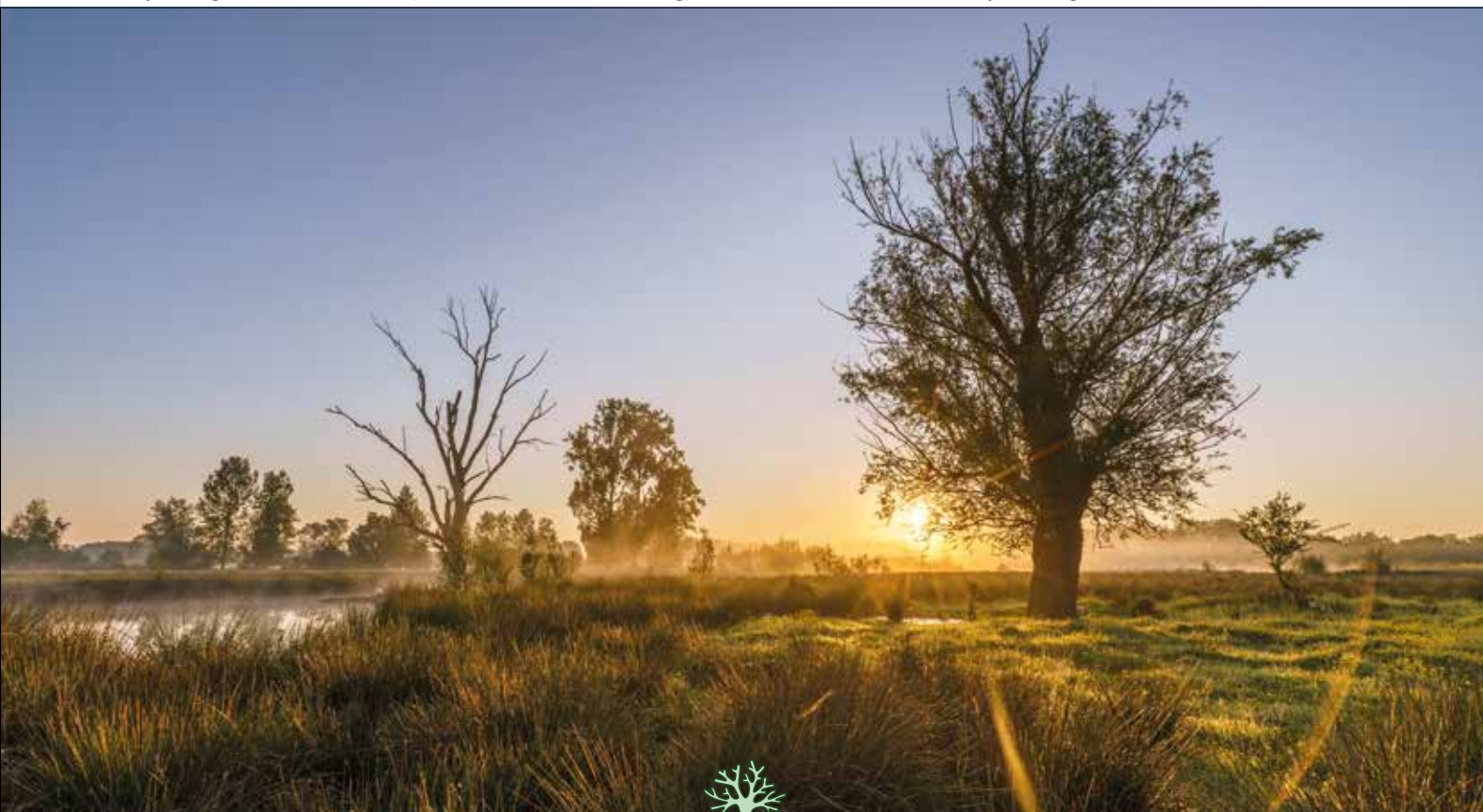
**Zorg dat je er bij bent op
zondag 19 september op de weide van Rock Werchter!**

Hugo Abts

voorzitter Natuurpunt Oost-Brabant,
Regionale Vereniging Natuur en Landschap

■ **Velpevallei/Paddepoel**. Van piepklein reservaat naar groot complex met meanderende Velpe (dankzij actie tegen de rechtekking) en een prachtig doorstroommoeras (actie in kader ruilverkaveling). Pionieren met Blue Deal, al 15 jaar terug. Foto Pieter-Jan Alles

50 jaar geschiedenis

In 2021 bestaat Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, 50 jaar. Het past hier om terug te kijken op de acties en verwezenlijkingen van de Vereniging. Alles gaat voorbij, behalve het verleden! Het verleden dient immers als springplank voor de toekomst.

1965-75. De aanloop en oprichting

Een aantal lokale natuurbeschermingsgroepen, gesteund door Edgar Kesteloot, opereren onder de naam 'Ornithologische Commissie' in de late jaren 60 resp. in de gemeenten Honsem, Boutersem, Messelbroek, Rillaar en Bost. Naar aanleiding van het eerste Europese Jaar voor Natuurbehoud (1970) wordt een gezamenlijk tijdschriftje uitgegeven: 'Nu of Nooit'.

Eerste bovenlokale acties tegen de verkaveling van domein Hottat (Lovenjoel/Pellenberg) en de open ruimte tussen Pellenberg, Korbeek-Lo en Lovenjoel en tegen asfaltering van tientallen km boswegen in Meerdaalwoud. Beide met succes.

Op 19 november 1971 grijpt de officiële oprichting van de Vereniging plaats onder de naam 'Overkoepelende Raad voor Organisatie van Milieubeheer' (OROMB). Voegden zich bij de oorspronkelijke groep: het actiecomité Kesselberg (tegen de motorcross op de Kesselberg) en natuurbeschermers uit Hoegaarden.

In 1975 wordt de naam veranderd in **Regionale Vereniging Natuur en Landschap vzw**.

De wapenfeiten uit de beginperiode

- Succesvolle campagne tegen de motorcrosswedstrijden (de fameuze Paastrofee) op de Kesselberg (Kessel-Lo, Leuven). Resultaat: klassering Kesselberg eind 1972.
- Jarenlange actie tegen een grootschalige recreatiewaterplas in de ganse Demervallei van Aarschot tot Diest en een hierbij horende villaverkaveling in de bossen van Averbode en van de Merode. Dankzij een proces van actievoeren, inventariseren en dialoog slaagt de jonge vrijwilligersvereniging erin de plannen te laten afvoeren. Nu is dit gebied aangeduid als Vogelrichtlijn- en Habitatgebied en zijn de Demerbroeken en de Merodebossen grootse natuurreservaten deel uitmakend van het Natura 2000 netwerk.
- Succesvolle actie voor de klassering van de Wijngaardberg en de Beninksberg, twee ijzerzandsteenheuvels in Wezemaal. Beide zijn nu natuurreservaat. De actie voor de redding van de Middelberg en het aangrenzende bos- en heidecomplex in Nieuwenhuyzen (Rotselaar), intussen op de gewestplannen aangeduid als natuurgebied, mislukte omwille van een oude verkavelingsvergunning die aanleiding kon geven tot dure planschadevorderingen.

- Actie voor de redding van het Walenbos (Tielt-Winge) van ontginning voor nieuwe boerderijvestigingen naar het voorbeeld van de Zegge in Geel. De toenmalige Kleine Landeigendom (voorganger van de Vlaamse Landmaatschappij en gangmaker van de ruilverkavelingen) had hiertoe al een grote hoeveelheid gronden verworven. Resultaat: klassering als landschap. Nu is het Walenbos één van de grootste Vlaamse natuurreservaten.
- Succesvolle acties in de omgeving van Aarschot: tegen de doorsnijding van 's Hertogenheide door de ring rond Aarschot, tegen de ontzanding van Schoonhoven bij de aanleg van de A2, tegen het storten in Vorsdonkbroek. Beide laatste zijn nu robuuste natuurreservaten. Vorsdonkbroek is één van de eerste gebieden waarin percelen binnen het werkingsgebied als particulier natuurreservaat worden aangekocht (1986) dankzij de oprichting van het Natuurfonds Hageland (zie hieronder) binnen de Regionale Vereniging Natuur en Landschap (nu NPOB).

uri

Regionale Vereniging Natuur en Landschap. Foto's Luc Vervoort.

1976-1986. Start van het reservatennetwerk. Eerste professionalisering. De inzet voor levende waterlopen

De Regionale start zelf met de **uitbouw van een reservatennetwerk** om natuur te redden. De vrijwilligers van ter plaatse gaan zich bekommeren om een gebied, proberen het te verwerven of in huur te krijgen en staan zelf in voor de financiering (er zijn nog geen subsidies) en beheer. In 1976 wordt een eerste natuurgebied, De Snoekengracht in Boutersem, in beheer genomen. Dit wordt later overgedragen aan Natuurreservaten. Vele reservaten volgen: de Langdonken (Herselt), het Vorsdonkbroek (Gelrode), de Baggelt (Messelbroek), het Aardgat (Tienen), het Paepenbroek (Webbekom)...

In 1983 sluit de Regionale Vereniging Natuur en Landschap een **samenwerkingsakkoord met Natuurreservaten vzw** (nu Natuurpunt), dat in die periode het levenslicht ziet als Vlaamse vleugel van de BNVR. Het akkoord behelst ook de oprichting van het **Natuurfonds Hageland**. Vanaf dan worden onafgebroken financiële middelen gezocht en ingezameld om zelf gebieden aan te kopen. Uit solidariteit worden ook projecten elders zoals De Maten in Genk en de Vallei van de Zwarte Beek in Koersel ondersteund. Zo wordt de basis gelegd voor bijna 4000 ha beheerd natuurgebied binnen het werkingsgebied van de Regionale, verspreid over de verschillende gemeenten.

In het begin van de jaren 1980 krijgt de Regionale een eerste **professioneel team** dankzij een Bijzonder Tijdelijk Tewerkstellingsproject (BTK-project). Ze vestigt haar uitvalsbasis in Tienen.

Dit is de periode van de strijd voor **levende, meanderende waterlopen**.

- De jarenlange Velpe-actie: voorkomt de aanbestede en gegunde rechtttrekking en normalisering van de Velpe met drooglegging van de volledige vallei tot een drainageklasse van 70 cm onder het maaiveld (nodig om grasland om te zetten tot akkers), en dit van Opvelp (gewestgrens met Wallonië) tot Halen (provincie Limburg) over een afstand van meer dan 35 km. Nu ligt daar een uitgestrekt reservatencomplex van zowel ANB als Natuurpunt met o.m. de Snoekengracht en het Velpevallei/Paddepoel-blok. Indien deze rechtttrekking toen was doorgegaan, dan was er nu ongetwijfeld een programma voor renaturering van de waterloop opgezet.
- De actie tegen grootschalige ingedijkte betonnen wachtbekkens in de Getevallei, waar nu de reservaten Doysbroek en Getebossen gelegen zijn en het perspectief voor inschakeling van de vallei als natuurlijke komberging.
- In 1981 organiseert de Vereniging in het kasteel van Horst/Sint Pieters Rode de Nationale Natuurbeschermingsdag met als thema 'Water voor natuur' en de strijd tegen de rechtttrekking van Winge en Motte, waarop zowel de Minister-President als de minister van Leefmilieu van de prille Vlaamse Regering aanwezig zijn. De verdere plannen voor rechtttrekking van Winge en Motte zijn niet doorgegaan.

Op dat moment is de Regionale al de pionier van het idee '*integraal waterbeheer*'. De Regionale stelt een bekenwerkgroep in, die later overgenomen wordt door Natuurreservaten vzw en die in heel Vlaanderen actief wordt (bv. actie rond de Rivierbeek ten zuiden van Brugge), wat uiteindelijk resulteert in het **stopzetten van de overal geplande beekrechtttrekkingen** in Vlaanderen.

Uit het archief. Fietstocht met 250 deelnemers voor 'levende beken in het Hageland' georganiseerd door Natuur en Landschap in 1980.

1986-1999. Uitbreiding van de werking en het werkingsgebied

De Regionale ziet het als een bijzondere missie om de werking **gebiedsdekkend** te maken en in elke gemeente te komen tot een actieve kern of afdeling. Dit is een tijd van nooit geziene groei, verdieping, en verbreding tot een middenveldorganisatie met een actieve aanwezigheid in **elke** gemeente, waar de contacten met het beleid verstevigd worden en de organisatie versterkt. De Regionale wordt vanaf nu een speler in elke gemeentelijke adviesraad, bij de projecten rond gemeentelijke natuurontwikkelingsplannen (GNOP), in de ruimtelijke ordeningsprocessen. Ook het **Natuurfonds Hageland** komt tot volle ontplooiing, wat resulteert in een uitbreiding van beheerde natuurgebieden en een aanzienlijke ledengroei.

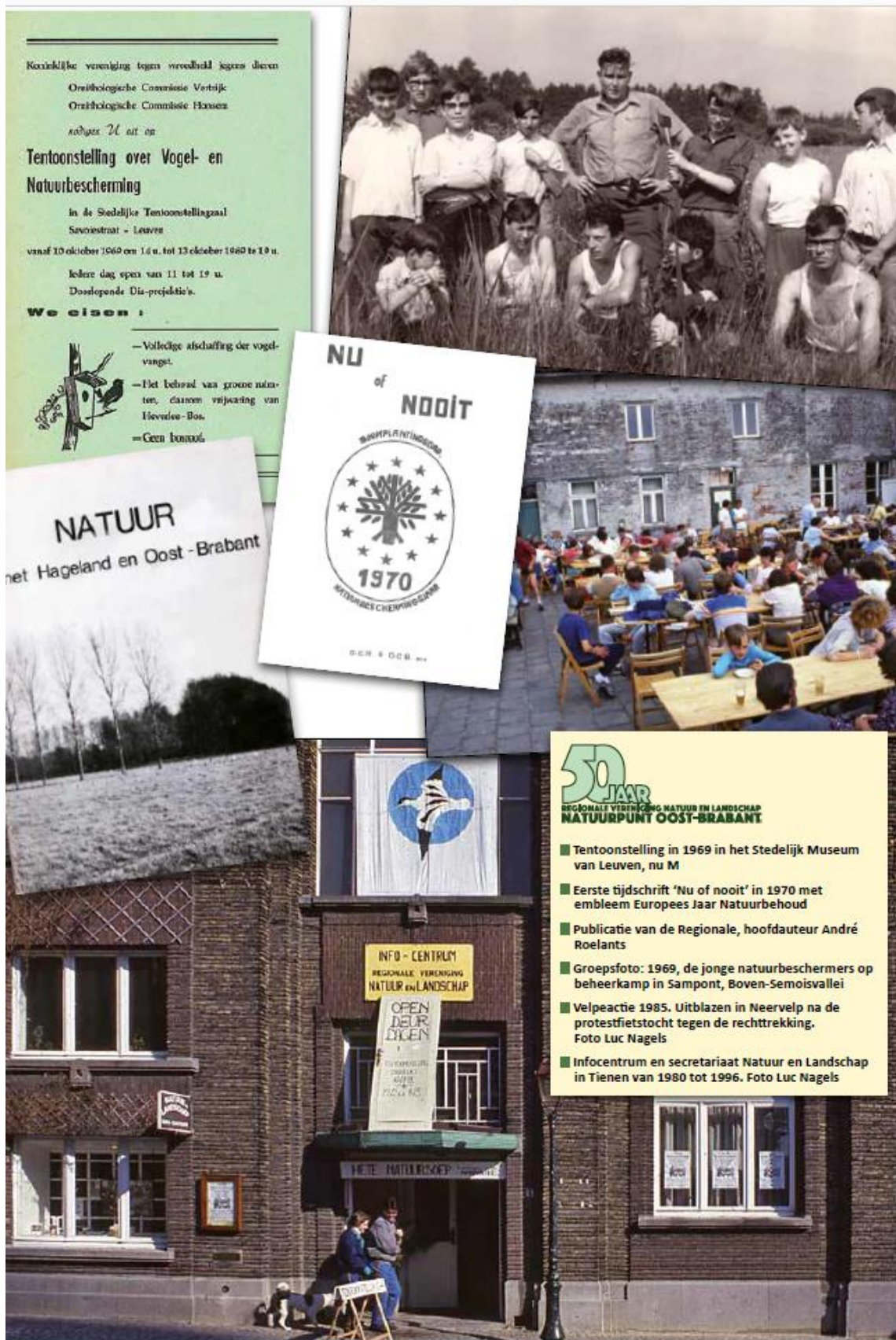
De werking breidt zich uit van het Hageland en het Vlaams-Brabantse Haspengouw naar **Midden-Brabant**. Er komt een afdeling Leuven en de Regionale Natuur en Landschap fusioneert in 1995 met

Milieuoverleg Midden-Brabant. Ze sluit een associatieverdrag met Natuurreservaten Vlaanderen en de autonome fusievereniging kiest als naam **Natuurreservaten Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap**. Het werkingsgebied van de Regionale strekt zich voortaan uit van Zaventem tot Landen en van Hoeilaart en Tremelo tot Averbode en Geetbets.

Dit is ook de periode van de totstandkoming van de **nieuwe provincie Vlaams-Brabant** (1995). Sindsdien zijn de Regionale en haar secretariaat zich ook gaan toeleggen op provinciale materies: de vertegenwoordiging in provinciale adviesraden, overleg, projecten, bekkencomités enz. Er ontstaat een intensieve samenwerking met de nieuwe provincie Vlaams-Brabant. Door haar omvang van nagenoeg de halve provincie kan zij wegen op het beleid. Het team van professionelen en bestuursleden van de Regionale weten de gedeputeerden ervan te overtuigen een verfrissend natuurbeleid te voeren, toch wel enig in Vlaanderen, met subsidiëring van de reservataankopen, het project Educatief Natuurbeheer, de bijzondere provinciale natuurbeschermingsprojecten voor ondersteuning van natuurverenigingen en voor de inrichting van reservaten, en de provinciale natuurontwikkelingsprojecten zoals de Getebossen en Het Vinne.

In de jaren tachtig worden de criteria voor de afbakening van de **Europese Vogelrichtlijngebieden** vastgelegd. Het is aan de alertheid van de Regionale te danken dat ook de Demervallei van Schulen tot Aarschot en een deel van de Langdonken als 23e Europees Vogelrichtlijngebied wordt aangeduid.

Hier begint ook het verhaal van de jarenlange acties rond de **ruilverkavelingen**. De ruilverkavelingen, Walshoutem, Goetsenhoven en Melkwezer waren ondanks hevig protest van de Vereniging als een pletwals over het landschap gerold. Bij de ruilverkaveling Melkwezer was er een pril en zeer voorzichtig begin om met natuur rekening te houden. Maar de echte doorbraak kwam in de ruilverkaveling Hoegaarden. Door een brede actie slagen de plaatselijke vrijwilligers van de Regionale erin minister De Batselier te overtuigen om het ruilverkavelingsplan sterk bij te sturen zodat de belangrijkste natuur- en landschapswaarden worden gevrijwaard, dat er actief aan natuurontwikkeling wordt gedaan en een deel van de klassieke betonwegen worden vervangen door landschappelijk meer inpasbare en minder betonbehoevende tweestrokenwegen. Dat was nooit eerder gebeurd in de ruilverkavelingsgeschiedenis. Voor het eerst worden ca. 60 ha binnen de ruilverkaveling Hoegaarden bestemd voor natuurontwikkeling en toegewezen als natuurreservaat. Ze liggen mee aan de basis van de intussen 200 ha reservaatgebied in de Hoegaardse valleien. Later zal de Vereniging op dezelfde manier de ruilverkaveling Vissenaken (uitbouw Rozendaal-Velp-Paddepoelcomplex met bijkomende vernatting in de vallei) en nu de ruilverkaveling Willebringen aanpakken en dagelijks opvolgen. Zonder de regionale zouden deze 3 ruilverkavelingen en ook de ruilverkaveling Melkwezer er anders uitgezien hebben.

Beelden uit de oude doos van de Regionale Vereniging Natuur en Landschap, Natuurpunt Oost-Brabant.

1999-2005. Natuurpunt Oost-Brabant: consolidatie en zoeken naar nieuwe identiteit.

Helaas valt de Regionale ondanks haar omvang qua werking en werkingsgebied bij de herziening van het Minasubsidiëring in 2003 terug van 2 VTE op **1 VTE** omdat de categorie regionales van **meer dan 20 gemeenten komt te vervallen**. Dat legt een grote bijkomende druk op het engagement van het bestuur en de vrijwilligers. Het is net omwille van de omvang zowel in oppervlakte als in ledenaantal dat grote regionales zwaarder kunnen wegen op het maatschappelijk debat, meer impact hebben en meer draagvlak kunnen creëren, iets wat door de overheid toch zou mogen gehonoreerd worden. Ook de ondersteuning van de afdelingen en de vrijwilligers komt door deze reductie in het gedrang.

In deze periode neemt Natuurreservaten Vlaanderen **het model van de Regionale** met een werking in elke gemeente en zijn streven naar gebiedsdekking over. In 2001 komt de unie tussen Natuurreservaten en De Wielewaal tot stand en neemt de vereniging de naam Natuurpunt aan. Reden om Natuurreservaten Oost-Brabant om te dopen tot **Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap**. Met de schaalvergroting binnen Natuurpunt Oost-Brabant enerzijds, de versterkte professionalisering binnen Natuurpunt Vlaanderen anderzijds, en het daar introduceren van wat in de 80-iger en 90-iger jaren zo typisch en uniek was voor de aanpak van de Regionale in Oost-Brabant, wordt in de periode 2000-2005 gezocht naar een nieuwe invulling van de regionale missie in complementariteit met de Vlaamse werking.

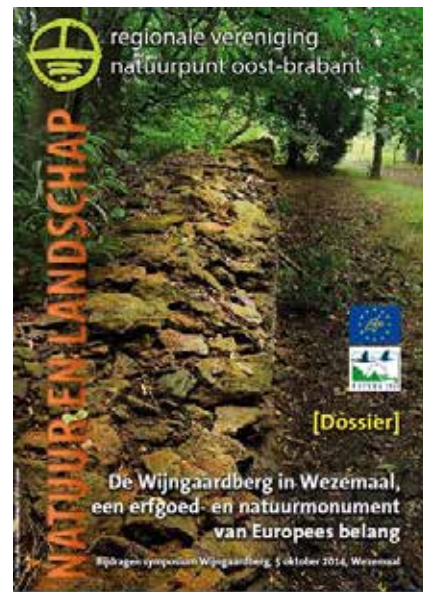
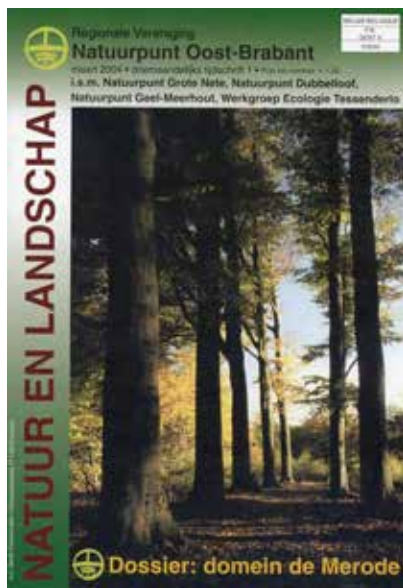
Ca. 2000-2017. Regionale hefboom: natuur en landschap als kans voor een streek.

Natuurpunt Oost-Brabant zoomt in op de streek en de voordelen en de kansen die de aanwezige natuurwaarden opleveren, op de ondersteuning van de afdelingen over de gemeentegrenzen heen en op het organiseren van regionale hefboomactiviteiten.

1) Informeren, sensibiliseren, mobiliseren

Belangrijk blijft de werking en de inbreng rond natuurgebieden. Zo komt de Regionale in 2004 op voor de verderzetting van het natuurinrichtingsproject Averbode Bos & Heide (domein de Merode). Tijdens de uitwerking stuit het project op plotse weerstand waardoor het proces dreigt stilgelegd te worden. NPOB springt in, verdedigt het project en wijst op de enorme kansen van dit grootschalig natuurontwikkelingsproject. Dit wordt belicht in een **apart dossier** dat samen met het tijdschrift verspreid wordt. Ondertussen is het complex Averbode Bos & Heide uitgegroeid tot een hotspot voor de biodiversiteit en een zeer aantrekkelijk belevingsgebied met meer dan een regionale uitstraling. Hetzelfde doet ze later bij de Wijngaardberg (2014) wanneer de planologische bestemming van dit natuurgebied, tevens Europees Habitatgebied en beschermd landschap, onder druk komt te staan. Met succes.

De Vereniging maakt in een reeks bijdragen in het tijdschrift **de balans** op van de verschillende aspecten van **biodiversiteit in Oost-Brabant**. De vaststelling is dat de beheerde gebieden en concrete natuurinrichtingsprojecten op vele plaatsen een onvervangbare en substantiële bijdrage leveren aan de instandhouding van de biodiversiteit. De les die hieruit te trekken valt: om duurzame natuur te realiseren zal het reservatenbeleid verdergezet moeten worden. Om de aankoop van natuurgebieden te ondersteunen, geeft de Vereniging de jaarlijkse fondsenwervingsactie vanaf 2009 een extra boost met de campagne '**GeefomNatuur**'.

Twee voorbeelden van dossiers gepubliceerd door NPOB die de gang van zaken ten gunste van natuur beïnvloed hebben: het dossier Domein de Merode en het dossier Wijngaardberg

Daarnaast lanceert ze vanaf 2007 met provinciale steun de campagne '**Werk mee aan biodiversiteit, countdown 2010**'. De afdelingen en kernen van Natuurpunt Oost-Brabant spreken hun gemeentebesturen aan om het **charter voor de biodiversiteit** te tekenen. Dit document is een engagementsverklaring tussen het gemeentebestuur en de afdeling met afspraken rond concrete acties die de lokale biodiversiteit versterken. In de loop van een paar jaar tekenen nagenoeg alle gemeenten in het werkingsgebied een dergelijk charter. Het initiatief wordt daarna overgenomen door Natuurpunt Vlaanderen. Hiermee bevestigt NPOB nogmaals haar rol van incubator en pionier.

Om het draagvlak te vergroten en natuur nog beter onder aandacht van het publiek te brengen ontwikkelt Natuurpunt Oost-Brabant een groots en succesvol publieksevenement: de **Walk for Nature**. Sinds 2005 tot 2017 heeft de Vereniging niet minder dan 18 Walks georganiseerd met meer dan 40.000 deelnemers. Vele van de intussen iconische gebieden en landschappen in de regio met hun problematiek maar vooral met hun kansen en mogelijkheden passeren de revue en worden zo op de agenda gezet.

Natuurpunt Oost-Brabant heeft ook een traditie van het inrichten van **symposia**, meestal gekoppeld aan de Algemene Vergadering of aan een belangrijke publieksactiviteit zoals een Walk for Nature, soms met een aparte publicatie, een katern of omvangrijker dossier, toegevoegd aan het tijdschrift. Voorbeelden van thema's die de laatste jaren aan bod kwamen: Mooi Hageland, natuur en landschap als hefboom voor een streek (2008), Toekomst akkernatuur (2009), GeefomNatuur, biodiversiteit in veelvoud (2010), 40 jaar Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap (2011), Natuur in stad en dorp (2012), Valleien als dragers van natuur en biodiversiteit (2013), Natuurpark De Groene Vallei (2014), De Wijngaardberg, een erfgoed- en natuurmonument van Europees belang (2014), 30 jaar Aardgat, natuur aan de poorten van de stad (2015), Adellijke natuur in je buurt (2016), Getevallei perspectief 2042 (2017), Robuuste natuur en functionerende valleien onmisbaar voor klimaatbuffering (2017).

2) Bijzondere acties voor de biodiversiteit

Intussen blijft de achteruitgang van de biodiversiteit in het **agrarisch gebied** verder schrikbarende proporties aannemen. Onze akkerfauna en -flora behoren tot de meest bedreigde soortengroepen en sommige van deze soorten dreigen zelfs op korte termijn uit te sterven in België en de ons omringende buurlanden. Baanbrekend binnen de Vereniging is de ontwikkeling van het project '**Graan voor gorzen**' (sinds 2002). Dit project probeert de achteruitgang te keren door de inrichting van akkerreservaten met specifiek beheer ten voordele van de akkervogels en akkerflora. Het project krijgt een dergelijke weerklank dat het overgenomen wordt door de VLM in de **beheerovereenkomsten akkervogels en nu in soortenbeschermingsprogramma's zoals het SBP Grauwe Kiekendief**. Ook hier is de pioniersrol van de Regionale duidelijk.

Geelgors, vroeger een algemene vogel, maar nu sterk verminderd in aantal. Hier profiteert de geelgors in de winter van 'Graan voor gorzen', overjarig graan dat in de winter blijft staan. Een succesvol project van NPOB overgenomen door de VLM. Foto Remar Erens.

Voor de **stedelijke omgeving** speelt het project de 'De Dijle levend door Leuven' dat al voor 2000 door Natuurpunt Leuven en NPOB ontwikkeld werd, een voorbeeldrol. Met acties pleit de Vereniging voor een open, levende rivier en groene oevers als deel van het stadslandschap, en dit bij elke gelegenheid, bij elk ruimtelijk plan en elke ruimtelijke uitvoering. Een natuurlijke Dijle in Leuven moet tevens de verbinding vormen tussen de natuurgebieden ten zuiden en ten noorden van de stad.

Het Leuvense structuurplan neemt een aantal principes uit dat project over. Op verschillende plaatsen in Leuven is intussen de overwelfde Dijle terug open gelegd. De slagzin 'De Dijle levend door Leuven' is nu gemeengoed geworden in de communicatie van de stad en andere organisaties. Later volgt ook de openlegging van de Demer in Diest en staat ook een renaturering van de Gete in Tienen op de agenda bij de VMM.

Vanaf 2010 stapt NPOB ook in het provinciaal project '*Natuur(be)leven in de groene ruimtes van de Leuvense binnenstad*' samen met de Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud om

meer beleidsaandacht te verkrijgen voor het thema 'natuur in de stad'. In een tweede fase komt er een uitbreiding naar de stadsrand. Na inventarisatie van de (rand)stedelijke biodiversiteit formuleert het project de bedreigingen en kansen en doet beleidsvoorstellen.

Project 'De Dijle levend door Leuven' van afdeling Leuven en NPOB.

Open water en groen verminderen door verdamping de hittestress in de stad. Foto Vincent D'Haese

3) Landschap en erfgoed

Landschappelijke eenheden, open landschappen, landschapselementen, holle wegen en kenmerkende **cultuur- en erfgoed**elementen vormen traditiegetrouw de inzet van de Vereniging. Onder impuls van Natuurpunt Oost-Brabant restaureert Natuurpunt de Heimolen in Langdorp, verwerft de molen van Betekom, en verder molens, tommen, kapelletjes en springt NPOB in de bres voor de natuur- en cultuurwaarden van Meldertbos, een voormalig kasteelpark, en voor Het Bolwerk in Zoutleeuw... In 2013 richt de Regionale de **Werkgroep Natuur en Erfgoed** op om de bewustwording te stimuleren dat landschappen en reservaten met hun typische fauna en flora tot ons erfgoed behoren, in combinatie met de historische bouwkundige restanten die eventueel aanwezig zijn. Daartoe richt zij specifieke publieksactiviteiten in evenals dieper gravende excursies gericht op competentieontwikkeling voor de leden van de werkgroep en geïnteresseerden. Bijzondere aandacht is al gegaan naar Het Bolwerk in Zoutleeuw (2014), de loopgraven WO I in Dassenaarde (2014), De Wijngaardberg in Wezemaal (2014). In 2015 en 2018 zijn daar nog de succesvolle cursussen bijgekomen: 'Natuur, landschap en erfgoed' in resp. Brabants Haspengouw en het Hageland.

*Dag van de Molenberg: een benefietactiviteit voor de restauratie van de ijzerzandstenen molen van Betekom, indertijd gered door de Regionale.
Foto Koen Baert.*

4) Beleidsbeïnvloeding

Intussen blijft de Regionale inzetten op de **opvolging van de beleidsdossiers**. De bestuurlijke aandacht ging o.a. naar volgende dossiers.

- De inbreng van natuur en landschap in en de opvolging van Vlaamse- en provinciale structuurplannen met de afbakening van de (klein)stedelijke gebieden.
- De inbreng bij de afbakening van de agrarische en natuurlijke structuur in Haspengouw, Hageland en Dijle & Zenne en het hiermee gerelateerd actieprogramma voor ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's) voor de verdere invulling van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) in Oost-Brabant.
- De opvolging van de Natura-2000 en Europese Vogelrichtlijngebieden waar nu concrete instandhoudingsdoelstellingen (IHD's) voor worden uitgewerkt, alsook de uitwerking van Instandhoudingsdoelstellingen voor de prioritaire soorten van de Vogel- en Habitatrichtlijn.
- De deelname aan het managementcomité en de technische werkgroep voor de implementatie van het plattelandsontwikkelingsprogramma (PDPO) in Vlaams-Brabant. Ook deelname aan de begeleidingsgroep voor het Europees Leader+ programma voor het Hageland.
- Onderzoek van de vernieuwde Europese ontwikkelingsprogramma's Interreg en Leader op hun mogelijkheden om natuur en landschap te versterken. Actieve participatie aan projecten gecoördineerd door de provincie, regionale landschappen of Natuurpunt Beheer.
- De opvolging van het overig provinciaal beleid door bestuurscontacten, contacten met de administratie, deelname aan de Provinciale Commissie Ruimtelijke Ordening (PROCORO) en

provinciale Milieu- en Natuurraad (MINA-raad, intussen opgeheven) en opvolging van relevante provinciale dossiers.

- Opvolging van de bekkencomités voor Demer en Dijle en van de verschillende deelbekkenbeheerplannen voor de waterlopen onder provinciale bevoegdheid. Intussen ook inbreng in Sigma Dijle en Demer.
- Ondersteuning van bovenlokale dossiers: o.a. het Life-project Averbode Bos & Heide, het plattelandsproject de Merode, het Life-project Hageland. Verder de inbreng natuur en landschap in de ruilverkavelingen, opvolging soortenbeschermingsplannen, fungeren als contact- en tussenpersoon bij lokale knelpunten en overtredingen...

Ca. 2017-2021. Regionale hefboom: robuuste valleien voor klimaatbuffering en versterking biodiversiteit

1) Corona steekt stokken in de wielen.

Door de opgelegde veiligheidsmaatregelen van de overheid moesten een hele reeks activiteiten waaronder de grote publiekstrekker WalkforNature 2020-21 worden afgelast. Ook de Academie Natuur en Landschap (intervisie vrijwilligers beheer) waarvoor groepsterreinbezoek essentieel is, mochten omwille van de geldende coronamaatregelen niet doorgaan. Tijdens de lockdowns konden symposia en infoavonden al evenmin plaatsvinden. Vooral in de periodes tussen de lockdowns is er ingezet op alternatieve formats voor publieksactiviteiten, bv. met gemarkeerde circuits en pancartes met uitleg, die individueel of in bubbels konden gelopen worden. In die tussenliggende periodes konden voor kleinere groepen eveneens terreinbezoeken georganiseerd worden. Online vergaderen en overleggen verliep vlot eenmaal de gepaste digitale weg gevonden was. Ook de Algemene Vergadering van 2021 is digitaal doorgegaan. Het online vergaderen/overleggen levert naast nadelen een bepaalde meerwaarde op (bv. geen verplaatsingen nodig), wat in de toekomst ongetwijfeld zal leiden tot een gemengd en complementair systeem van fysiek en online vergaderen.

2) Geslaagde campagne 'Robuuste valleien voor klimaatbuffering en versterking van de biodiversiteit'

Natuurpunt Oost-Brabant is van oudsher een vereniging die sterk inzet op visievorming, en zich hierbij richt op de totaliteit van het landschap en niet alleen op de natuurgebieden. In dat opzicht was de campagne '**Robuuste valleien voor klimaatbuffering en versterking van de biodiversiteit**' tijdens de voorbije beleidsperiode een schot in de roos. Het was een dringende oproep om werk te maken van ruimte voor de rivier en water in de valleien, van het herstellen van de waterrijke leefgebieden en de biodiversiteit, en dit te koppelen aan opslag van koolstof en dus aan klimaatbuffering. Zo worden de kansen voor het milderen en opvangen van de klimaatverandering benut.

De grensverleggende symposia met gerenommeerde sprekers (Prof. Dr. Patrick Willems, Prof. Dr. Gert Verstraeten, Prof. Dr. Johan Eyckmans, Prof. Dr. Frank Berendse en onderzoeker KUL Tobias Ceulemans) hebben het thema duidelijk op de agenda gezet. In het tijdschrift verschenen ondersteunende, inhoudelijke artikels. De campagne en de visieontwikkeling met voorstellen rond 12 valleien in het werkingsgebied werden gebundeld in een apart themanummer van 60 blz. Dat verscheen als een extra-editie van het tijdschrift. De eindpublicatie werd voorgesteld op een afsluitend symposium (30 juni, Orangerie kasteel van Horst) in aanwezigheid van publiek, pers en o.a. de gedeputeerde Leefmilieu van de provincie Vlaams-Brabant. Daarnaast was er nog de aanvullende digitale communicatie via nieuwsbrieven en facebook. De afdelingen hebben hun werking en focusactiviteiten op het

thema afgestemd. Voor hen werd ook een begeleiding via de campagnewerkgroep en een vorming van 5 sessies georganiseerd.

3) Beleidswerking op kruissnelheid

Dankzij visievorming, standpuntbepaling, informatie, sensibilisatie, overleg, inspraak, en zonodig juridische actie slaagt de Vereniging erin te **wegen op het debat en het beleid te beïnvloeden**. Ook tijdens de voorbije meerjarenperiode was dat het geval. Een belangrijke troef is de gebiedsdekkende aanwezigheid en de interactie met de regionale beleidswerkgroep.

Via het afdwingen van twee historische arresten (eerst stal Meldert 2009 en daarna stal Bierbeek 2020, na een uitspraak van het grondwettelijk hof) werd de bescherming van de planologische bestemming 'landschappelijk waardevol gebied' terug hersteld.

Recent schreef de vereniging ook geschiedenis bij het RUP Sigma Demer. Er werd 1133 ha bijkomend natuurgebied aangeduid. Bovendien werd het ontwerp-RUP herzien waardoor in het definitieve RUP het agrarische gebied met ecologisch belang in de vallei (538 ha) werd behouden, de bescherming van valleigraslanden versterkt en scheuren van grasland vergunningsplichtig. Dat was het resultaat van een intensieve campagne vanwege NPOB tijdens het openbaar onderzoek, ondersteund door artikels in het tijdschrift en overleg met de betrokken overheidsinstanties.

De campagne 'Robuuste valleien' en de vele vergaderingen o.m. in het kader van het bekkenbeheer van de VMM hadden ook effect op de beheervisie van provincie, gemeenten en Wateringen in de regio op de kleinere waterlopen (categorie 2 en 3).

Eenzelfde inspanning leverde (en levert) de Vereniging voor de versterking van natuur en landschap binnen de ruilverkavelingen, de laatste tien jaar in de lopende ruilverkaveling Willebringen.

Een recente actie rond grondwaterwinningen vond ruime weerklank. Het artikel in het NPOB-tijdschrift (N&L2021, 1, p. 14-17, verschijningsdatum 5 februari) leidde tot de fameuze Pano-uitzending (11 maart 2021) over dit probleem. En intussen kwam er een arrest (Quiryren, Raad van State 9 maart 2021) dat het laks beleid rond vergunningen voor grondwaterwinning op de helling zette. Ook gemeentebesturen geven nu minder gemakkelijk 'eeuwigdurende' vergunningen voor grondwaterwinningen.

Het stikstofarrest rond de stal van Kortessem (25 februari 2021), dat de beleidscoördinator van Natuurpunt Oost-Brabant mee initieerde bij de Limburgse Milieukoepel en Natuurpunt Limburg, zet het gangbaar beleid rond stikstof helemaal op de kop en leidt tot een standstill voor uitbreiding van de intensieve veeteelt.

Een greep uit het tijdschrift Natuur en Landschap van NPOB

Daarnaast continueerde de Regionale de vertegenwoordiging in advies- en overlegorganen die ertoe doen, bv. Procoro, overlegraden rivierbekkens, adviescommissie ruilverkaveling enz. Ze kaartte via advies en overleg en in haar communicatie de belangrijke problematieken aan, zoals de noodzaak aan robuuste valleien en samenhangende natuurcomplexen, het waterbeheer en droogte, de stikstofproblematiek... Ze volgde de dossiers op die aan de orde waren, bv. Sigmaplannen, ruimtelijke uitvoeringsplannen, strategische projecten (bv. Getevallei), ruilverkaveling (Willebringen)... En riep op tot inspraak bij lopende ruimtelijke processen en procedures zoals bij het RUP Demer. Ze leidde meerdere juridische dossiers in rond natuur en ruimtelijke ordening, en volgde ze op. En dit alles in samenspraak met de plaatselijke afdelingen die ze ondersteunde bij de dossiers.

4) Activiteiten, sensibilisatie en verenigingswerking.

De publieksactiviteiten met o.m. de focusactiviteiten en vooral de Walk for Nature (2017 en 2018) bleken onverminderd succesvol te zijn en het publiek aan te spreken. Het tijdschrift fungeerde als instrument om een reeks thema's zowel bij het grote publiek als bij de actoren te brengen. De digitale communicatie vulde dit bereik aan.

Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging

Een toekomstvisie rond biodiversiteit, natuur en landschap, klimaat

Het bredere referentiekader

De natuur- en milieuproblematiek speelt op alle niveaus: van mondiaal, over Europa, land, gewest, provincie tot streek en gemeente. De werkvloer van Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, is het oostelijk gedeelte van de provincie Vlaams-Brabant (31 gemeenten ten oosten van Brussel). Haar werking richt zich op activiteiten en acties die relevant zijn voor dit niveau maar wel gekaderd in een globaal perspectief. De biodiversiteitscrisis, de milieuproblematiek, de klimaatuitdaging, het behoud van de open ruimte, de verstedelijking en het ruimtebeslag krijgen immers ook hun vertaling en doorwerking op dit regionale niveau. Voor NPOB vormen de Europese Green Deal met zijn 'Europese Biodiversiteitsstrategie' en de landbouwstrategie 'Farm to Fork' (F2F), en op Vlaams niveau de 'Blue Deal' en de aangekondigde Vlaamse biodiversiteitsstrategie bakens waarop zij haar werking de komende jaren kan richten. De Europese Biodiversiteitsstrategie stelt dat 30% van de oppervlakte een daadwerkelijke natuurfunctie dient te krijgen waarvan 10% strikt beschermd en beheerd. Daaraan willen we in ons werkingsgebied mee invulling geven en zorgen dat dit ambitieniveau gehaald wordt en kwaliteitsvol ingevuld wordt. Daarbovenop moet volgens de Europese F2F binnen het landbouwgebied 10% biodiversiteitsruimte (Space for Nature - S4N) gecreëerd worden. Natuurontwikkeling spoort ook perfect met klimaatbuffering en opslag van koolstof en met een toekomstgerichte visie op waterbeheer waarin er valleibreed en niet gecompartmenteerd ruimte is voor rivieren en natuurlijke berging van hemelwater in de valleien. De Vlaamse Blue Deal sluit hier bij aan. Met de campagne 'Robuuste valleien voor

klimaatbuffering en versterking van de biodiversiteit' (2017-2019) en de NPOB-publicatie heeft de Regionale voor een reeks valleien in Oost-Brabant reeds krachtlijnen uitgetekend.

Zorgwekkende toestand natuur en biodiversiteit in Vlaanderen.

Zowel het Rapport van het Europees Milieuagentschap over de toestand van de Europese natuur (oktober 2020) als het Natuurrapport 2020 van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO, december 2020) schetsen een weinig rooskleurig beeld van de toestand van de biodiversiteit, het ene op Europese schaal, het andere specifiek in Vlaanderen. Alhoewel er regionale verschillen zijn binnen Vlaanderen, gelden de trends evenzeer voor Oost-Brabant.

Ondanks de hoge potenties dankzij onze variatie in bodems, waterhuishouding en geomorfologie haalt Vlaanderen de Europese biodiversiteitsdoelstellingen niet. Een belangrijke oorzaak is de grote versnippering van de natuur te wijten aan de hoge urbanisatiegraad met daarbij horend ruimtebeslag, het dichte weggennet en last but not least de intensieve landbouw: processen die nog steeds verder de open ruimte en de kwaliteit ervan aantasten. De druk van de vermessing en van stikstof blijft te hoog voor de instandhoudingsdoelen bij de meeste ecosysteemgroepen. Ook de druk van verontreinigende stoffen waaronder de pesticiden blijft te hoog op water, bodem, lucht en de biodiversiteit, de menselijke gezondheid inclusief en ligt als een onzichtbaar deken

■ Roodrandzandbij.
Foto Dieter Bauwens

Natuur en Landschap

■ In de afgelopen vijftig jaar verdween bij ons maar liefst 180.000 hectare moerasnatuur. Vlaanderen telt vandaag nog amper 68.000 hectare moerasgebied. Foto Pieter-Jan Alles

over de Vlaamse ruimte. De klimaatverandering veroorzaakt verschuivingen in soorten en natuurlijke systemen die het vaak al moeilijk hebben. Vooral de snelheid waarmee deze veranderingen gebeuren, biedt weinig gunstige vooruitzichten voor de biodiversiteit. De steeds acutere droogteproblematiek is te wijten aan de opwarming van het klimaat maar ook aan het menselijk ingrijpen in de waterhuishouding, dat zich al decennialang lang voltrekt. Dat ingrijpen is gericht op drainering en snelle afvoer en verhindert de infiltratie. De hoge graad van ruimtebeslag en verharding versterkt dit probleem nog. Van alle natte natuur die hier vroeger voorkwam, en die mee zorgde voor wateropslag en -buffering, blijft nog weinig over. In de afgelopen vijftig jaar verdween bij ons maar liefst 180.000 hectare moerasnatuur. Vlaanderen telt vandaag nog amper 68.000 hectare moerasgebied.

Dieren en planten verkeren in een niet al te beste toestand. Bepaalde algemene soorten gaan vooruit, andere soorten gaan achteruit, 1/3 staat op de rode lijst. “7% van de 2.727 onderzochte planten- en diersoorten in Vlaanderen is in de loop van de voorbije eeuw regionaal uitgestorven. Bijna 30% kreeg rake klappen, is kwetsbaar of is met uitsterven bedreigd. Nog eens 16% is bijna in gevaar”, aldus het INBO-rapport. Vlaanderen is er niet in geslaagd voldoende vooruitgang te boeken in het behoud en het herstel van de levensgemeenschappen in de aangemelde Europees beschermde habitat- en vogelrichtlijngebieden, laat staan daarbuiten. De toestand van de meeste habitats en soorten is nog altijd matig ongunstig tot zeer ongunstig.

Wat moet er gebeuren om de toestand ten gunste te keren?

Volgens de Europese Biodiversiteitsstrategie moet er van de totale landoppervlakte min. 30% bestaan uit beschermde natuur en daarbovenop 10% ruimte voor kwaliteitsvolle natuur(elementen) binnen het agrarisch areaal om de biodiversiteit duurzaam te kunnen herstellen. Die zijn ook nodig voor de klimaatadaptatie en -mitigatie. Hoe minder robuuste natuur, hoe sterker de gevolgen voor de klimaatverandering. Hoe meer en hoe robuustere natuur, hoe beter de gevolgen kunnen gemilderd en opgevangen worden.

Het ruimtebeslag moet worden aangepakt en de bodemecosystemen hersteld. Invasieve uitheemse soorten moeten teruggedrongen. De kwantiteit, kwaliteit en veerkracht van de bossen en natuurgebieden moeten omhoog. Tegen 2030 dienen binnen de E.U. ten minste 25 000 km aan rivieren terug vrij stromende rivieren te zijn door de verwijdering van barrières en het herstel van overstromingsvlakten en waterrijke gebieden. De vergunningen voor wateronttrekking en heel het drainagebeleid binnen de valleien moeten herbekeken worden zodat tegen 2027 alle oppervlaktewateren een goede toestand of een goed potentieel bereiken evenals al het grondwater, zoals vereist in de Kaderrichtlijn Water (KRW). Stedelijke en voorstedelijke gebieden moeten dringend vergroenen om het fysieke en mentale welzijn van de inwoners te bevorderen, de lucht-, water- en geluidsvervuiling te verminderen en bescherming te bieden tegen overstromingen, droogtes en hittegolven. De druk van het vrijkomen van nutriënten, pesticiden, farmaceutische producten, gevaarlijke chemische stoffen, stedelijk en industrieel afvalwater en andere afvalstoffen zoals zwerfvuil en kunststoffen op de biodiversiteit moet worden verlaagd.

■ Zomertortel. Met een afname van minstens 80 tot 90% tijdens de laatste 20 jaar is de soort op de Rode Lijst in de categorie ‘Ernstig bedreigd’ terecht gekomen. Foto Vilda © Yves Adams

■ Leuven. Steden moet dringend vergroenen om de leefbaarheid te garanderen o.a. bij hittegolven (hitte-eilandeffect). Meer stadsgroen en open water kunnen de oplossing zijn. Foto Yves Vanden Bosch

Zoals verder uiteengezet in de Europese 'Van boer tot bord'-strategie moet het totale gebruik van pesticiden – en de daarmee samenhangende risico's – tegen 2030 met 50% verminderen, evenals het exces aan nutriënten.

Van Europese en Vlaamse doelstellingen naar concrete realisatie in Oost-Brabant.

Op 30% van de grondoppervlakte een samenhangend netwerk van beschermde natuur

Duurzame biodiversiteit veronderstelt de aanwezigheid van voldoende oppervlakte aan robuuste natuur, en bovendien dat grote en kleine natuurgebieden met elkaar verbonden worden om lage habitatkwaliteit, genetische isolatie en verarming van soorten gevolgd door uitsterving te vermijden.

Robuuste natuur betekent grote samenhangende natuurgebieden met een hoge natuur- en landschapskwaliteit en veerkrachtig genoeg om op natuurlijke wijze mee te kunnen evolueren met

bv. de klimaatverandering en om de hoge milieudruk te kunnen weerstaan. Globaal genomen is er in Vlaanderen over alle planologische bestemmingen heen nog 21% vlakdekkende natuur aanwezig gaande van biologisch zeer waardevol tot biologisch waardevol. Hiervan is Oost-Brabant beter bedeed dan bv. West-Vlaanderen, maar minder dan Limburg. Helaas is 37% van deze 21% natuur (d.i. 7,77% van de oppervlakte), of meer dan 1/3 van de aanwezige natuur planologisch niet beschermd en heeft dus een zeer onzekere toekomst. Bovendien is de oppervlakte van de natuurgebieden voor ongeveer 90%, afhankelijk van het type, kleiner dan 10 ha.

NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, richt zich voor de komende periode op de vertaling van de ambitieuze doelen van de Europese Biodiversiteitsstrategie met 30% beschermd natuurgebied en 10% niet-productief areaal in het landbouwgebied en op een ambitieuze invulling van de Blue Deal.

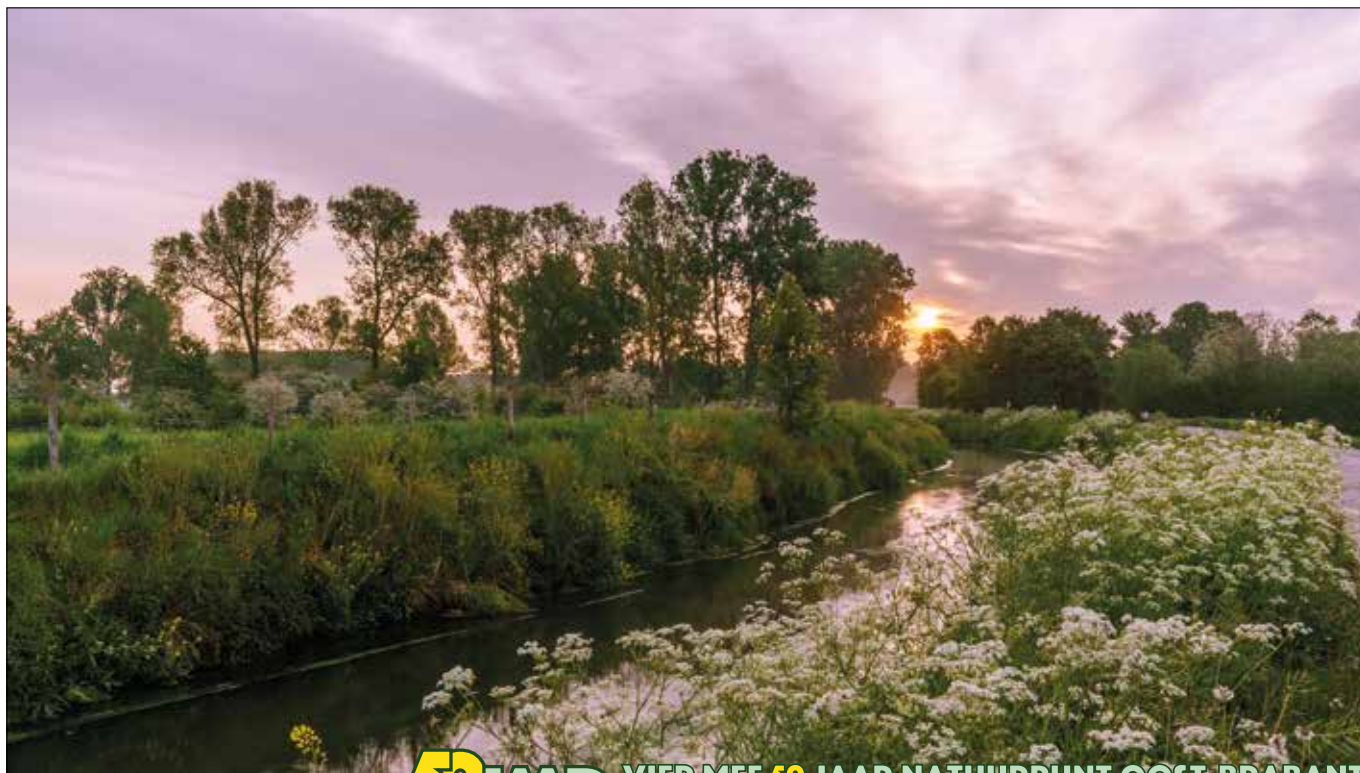
Waar vinden we die 30% aan oppervlakte?

1. Robuuste, niet-gecompartimenteerde valleien die ruimte geven aan natuur en water

NPOB heeft met haar campagne 'Robuuste valleien voor klimaatbuffering en versterking van de biodiversiteit' (2017-2019) de kat duidelijk de bel aangebonden. Voor een reeks valleien is een visie ontwikkeld op het niveau van het valleisysteem waar ruimte gegeven wordt aan natuurontwikkeling en natte natuur, waterberging over de ganse vallei en afgestapt wordt van een gecompartmenteerde en perceelgerichte benadering.

Van alle ecosystemen leveren de zgn. 'wetlands' of natte gebieden (moerassen, overstromingsgebieden, venen...) de meeste diensten aan de samenleving: biodiversiteit, koolstofopslag, bescherming tegen overstromingen, wateropslag voor tijden van droogte, waterzuivering enz. Maar tegelijk staan ze van alle ecosystemen op aarde het meest onder druk. In Europa verdween de voorbije eeuw 75% van de wetlands, in Vlaanderen nog meer. Met de Blue Deal van de Vlaamse Regering wil men daar voor het eerst verandering in brengen. Maar het is duidelijk dat er nog een hele weg af te leggen is om de omslag van een gefragmenteerde perceelgerichte benadering naar een benadering van hele valleisystemen als één geheel te maken.

■ Grote Getevallei, een nog grotelijks intacte vallei met bijzondere mogelijkheden voor de ontwikkeling van robuuste natuur en ruimte voor water. Foto Pieter-Jan Alles

NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, wil sterk inzetten op het benutten van de unieke kansen die in onze riviervalleien (o.m. Dijle, Demer, Gete, Velpe, Winge en Motte) liggen voor het vormen van grotere, samenhangende en aaneengesloten natuurcomplexen. Ze wil hierbij permanent een hoog ambitieniveau voor ogen houden, d.w.z. valleien die robuust en veerkrachtig genoeg zijn voor duurzaam herstel van de biodiversiteit en het ecosysteem, maar evenzeer voor de klimaatbuffering en voor het herstel van koolstofsinks via creatie van moerassen, venen en natte graslanden.

De inzet voor levende en meanderende beken en rivieren die zo kenmerkend was in de beginjaren van de Vereniging (zie geschiedenis van de Vereniging: www.natuurpuntoostbrabant.be), zal niet alleen onverminderd voortgezet worden maar worden verbreed naar herstel van de integrale vallei- en rivierecosystemen. Hiervoor zal veel inertie moeten doorbroken worden om de oude perceel- en drainagegerichte benadering te keren. Geen patchwork van versnipperde percelen en strijdige functies in de vallei! Een totaalaanpak is absoluut nodig. NPOB, regionale Vereniging Natuur en Landschap wil het belang van deze integrale aanpak en ruimte voor water valleibreed nadrukkelijk op de agenda van het beleid blijven plaatsen, des te meer vanwege hun aandeel in de klimaatadaptatie en -mitigatie

2. Verdere uitbouw beheerde natuureservaten, hotspots van biodiversiteit

Een belangrijke pijler van het biodiversiteitsbeleid is het veiligstellen van natuur en de uitbouw van beheerde natuurgebieden. Ook rond dit thema heeft onze vereniging een rijke ervaring en een performant netwerk opgebouwd.

Mede door de sterke achteruitgang van de biodiversiteit elders herbergen de beheerde reservaten een steeds groter aandeel van de biodiversiteit in de regio en vormen tevens de reservoirs voor de biodiversiteit en de 'renaturering' buiten de reservaten. NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap heeft een lange traditie in het uitbouwen van natuurgebieden. In 2021 bestaat de Snoekengracht (Boutersem) 45 jaar. Ook Vorsdonkbroek stamt uit die periode. Precies door haar al zeer vroege inzet, nog voor Natuureservaten vzw (voorganger van Natuurpunt) oog had voor meer regionale projecten, en door de oprichting van Natuurfonds

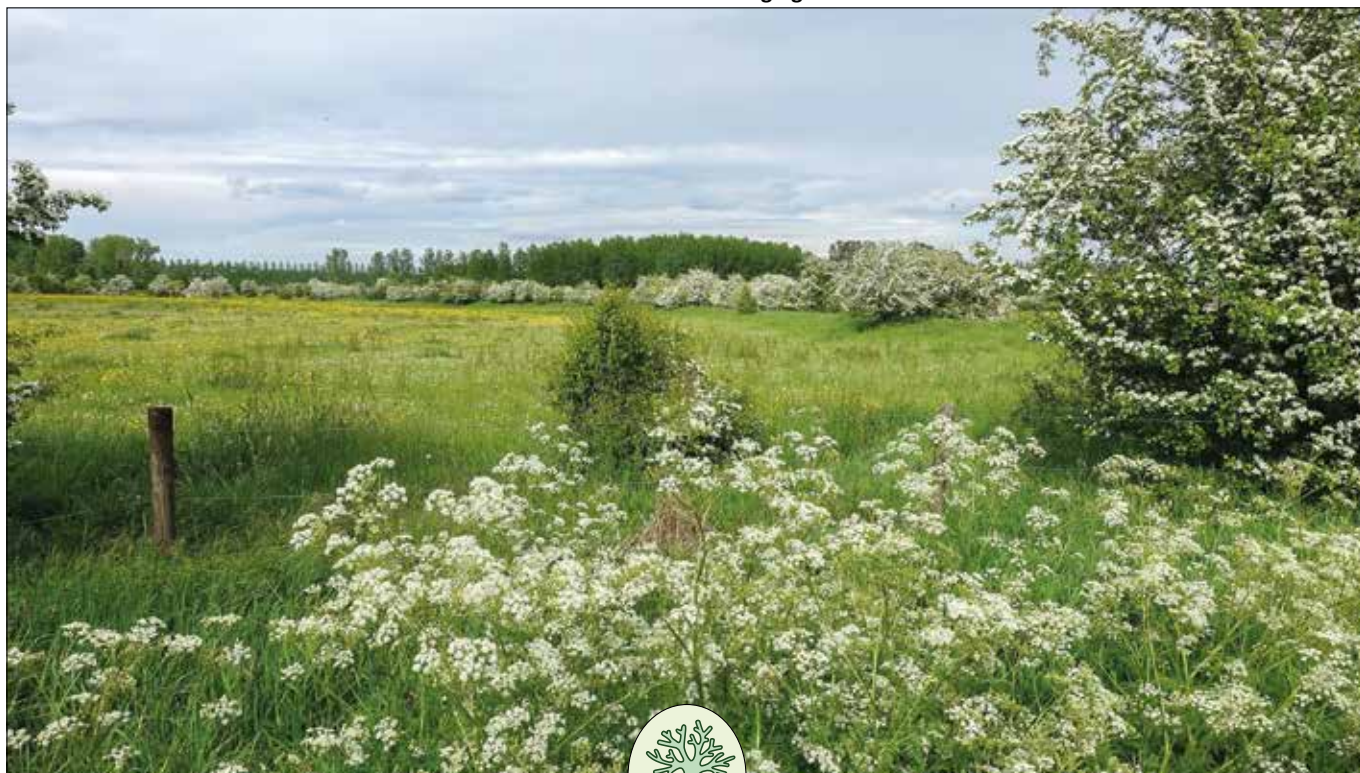
Hageland ligt de Regionale aan de oorsprong van de vorming van nagenoeg alle belangrijke en iconische natuureservaten in de regio. Intussen zijn grote complexen uitgebouwd zoals Aronst Hoek in de Getedelta (530 ha), de Demerbroeken (345 ha), de Hagelandse Vallei (215 ha), en worden in de Groene, Dijle-, Gete- en Velpevallei puzzelstukken steeds verder aan elkaar gebreed. Alles samen worden bijna 4000 ha natuurgebied beheerd in Oost-Brabant.

NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, wil de inspanning en impulsen voor verwerving, uitbreiding en opstarten van nieuwe reservaatprojecten, en voor het beheer bij haar afdelingen en beheerteams onverminderd aanmoedigen en versterken als een zeer effectieve strategie om natuur en biodiversiteit veilig te stellen en verder te ontwikkelen. Ook de fondsenwerving voor de realisatie van deze projecten blijft ze ondersteunen. De huidige 4000 ha beheerd natuurgebied moet voor 2030 ruimschoots de 5000 ha overtreffen.

Bosuitbreiding is absoluut nodig, maar evenzeer het behoud van open leefgebieden: soorten- en structuurrijk grasland, zowel natte als drogere hellinggraslanden, venen, moerassen en heide. Voor onze biodiversiteit zijn de (historische) soorten- en structuurrijke graslanden onvervangbaar en onmisbaar. Per m² is daar de biodiversiteit het hoogst, of het nu om graslanden in de natte (zoals hooilanden) of de droge sfeer gaat. Het zijn juist deze open habitats (o.a. veel wetlands, zie boven) die het snelst verdwijnen en waarvan de biodiversiteit het meest bedreigd is. Ze worden steeds zeldzamer buiten de beheerde gebieden. Waar ze toch nog standgehouden hebben, worden ze in toenemende mate gescheurd om er maïsakkers van te maken, zelfs in overstromingsgebieden.

NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, zal meewerken aan de doelstelling van 10 000 ha bijkomend bos in Vlaanderen en tegelijkertijd sterk inzetten op het behoud van de graslanden. Ze zal hier samen met de afdelingen actief rond werken.

■ Aronst Hoek, groots natuureservaat langs de Gete, sinds 2001 perceel per perceel verworven en uitgebouwd tot een groot samenhangend natuurcomplex dankzij inzet van onze plaatselijke vrijwilligers. Maar ook dergelijke grote natuurgebieden volstaan niet. We moeten in de toekomst denken op niveau van integrale valleisystemen zonder de huidige compartimentering om de uitdaging voor de toekomst aan te kunnen. Foto Jaak Geebelen

■ Vrijwilligers helpen bij bosaanplanting (2008 - Velpevallei, Tienen/Glabbeek). Foto Luc Nagels

Een levend landbouwgebied met minstens 10% omgevormd tot biodiversiteitsruimte: een landbouwgebied dat dooraderd is met een groenblauwe infrastructuur en brede bufferstroken

Circa 50% van de oppervlakte in Vlaanderen is landbouwgebied. De moderne intensieve landbouwpraktijk heeft het aanzien van het agrarisch landschap aanzienlijk veranderd. Landschapselementen zijn vaak verdwenen, de schaalvergroting – steeds grotere percelen met uitgestrekte monoculturen zonder perceelsranden en overhoeken – neemt nog steeds toe. Daardoor spoelen bij elke regenbui modderstromen van de akkers en is het landbouwgebied in feite een groene woestijn geworden. Habitatverlies, vermesting en het gebruik van pesticiden hebben tot een dramatische vermindering van de biodiversiteit geleid voor sommige soorten tot meer dan 90%.

De EU-biodiversiteitsstrategie stelt dat ten minste 10% van de akkergrond gereserveerd dient te worden voor biodiversiteitsdoeleinden als zgn. 'niet-productief areaal' (NPA) met landschapselementen zoals hagen, bosjes, poelen, buffers en schouders van holle wegen, taluds en brede bufferstroken die een groenblauwe dooradering van het landschap vormen. Bij de uitwerking van de Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2022-2027 werd de verplichte oppervlakte 'niet-productief areaal' vastgesteld op 4%, dus nog ver verwijderd van de 10%. Ook moet het gebruik van pesticiden en kunstmest drastisch verminderen volgens de 'Van boer tot bord'-strategie.

■ Modderstroom 29 juni 2021: ruilverkaveling Willebringen. Nieuwe ruilverkavelingweg (rechts van de akkerpalen) bedolven onder 15 cm sediment. Nood aan brede buffers om sedimentafspoeling tegen te gaan. Nood aan een groenblauwe dooradering van het golvend akkerplateau, zeker als in de ruilverkaveling de gemiddelde grootte van de akkers 20 ha wordt. Foto Hugo Abts

NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, heeft zich met haar actieve vrijwilligersnetwerken decennialang met wisselend succes voor elke snipper natuur in het buitengebied ingezet. Veel is verloren gegaan, maar veel kan hersteld worden. De nood aan een forse groenblauwe dooradering van het agrarisch gebied waardoor ook de hydraulische ruwheid van het landschap verhoogt en de afvloeit van leem en sediment vermindert, wordt elke dag en na elke zomerse omweersbui duidelijkjer.

NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, komt op voor basisnatuurkwaliteit in het agrarisch gebied. De groenblauwe dooradering en het vooropgesteld 'niet-productief areaal' geven invulling aan de natuur- en landschapsfunctie en aan een hele reeks ecosystemendiensten. De groenblauwe infrastructuur van dat landbouwgebied, het herstel van akkernatuur, het integraal behoud van alle graslanden, het stoppen van de toenemende verharding en het verlies van open ruimte zullen punten zijn die op de agenda staan van de Regionale (zie artikel rond akkernatuur in N&L 2021-1, p. 4-13). Ze staat achter een duurzame en natuurinclusieve landbouw die ecosystemendiensten kan bieden en het milieu niet langer nodeloos belast.

Een kwaliteitsvol landschap

Op vele plaatsen in het verstedelijkte en versnipperde Vlaanderen kan men nog met moeite spreken van een kwaliteitsvol landschap. Oost-Brabant daarentegen herbergt nog landschappen met een eigen karakter: het Hagelandse heuvelland, het golvende en open Haspengouwse landschap, de riviervalleien en de omliggende rivierbekkens van Dijle, Demer, Gete, Velpe, Winge en Motte, de kalkontsluitingen in Hoegaarden en omgeving op de flanken van de Haspengouwse heuvels, de overgang tussen Hageland en Kempen met Averbode Bos en Heide, de Groene Vallei als nog vrij intacte ruimtelijke eenheid in de dichtbevolkte Vlaamse Ruit tussen Leuven, Brussel en Mechelen, de Brabantse steilrand...

Voor het behoud van deze landschappen met hun bijzondere beleevings- en erfgoedwaarde is het vrijwaren van de open ruimte en het tegengaan van verdere versnippering cruciaal. Aandacht moet ook gaan naar het behoud van het landelijk karakter van de buitengebieden en de dorpen die steeds meer ten prooi vallen aan toenemend ruimtebeslag en hoogbouwprojecten die de draagkracht aantasten.

■ NPOB komt op voor het vrijwaren van de typische landschappen in haar werkingsgebied. Hier zicht op het Hagelandse heuvelland vanop de Beniksberg, Rotselaar. Foto Vilda © Yves Adams

■ De Groene Vallei vormt een oase in het drukbevolkte gebied tussen Leuven, Brussel en Mechelen. Het is een groot en divers gebied met moerassen, bossen, graslanden, landbouw en weidse vergezichten. Foto Eric Malfait

NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, zal daarom afdelingen en burgerinitiatieven ondersteunen die opkomen tegen de verdere versnippering en aantasting van het landschap. Ze zal hiertoe op grond van onderbouwde dossier ook bezwaren en beroepsprocedures instellen. De werkgroep Natuur en Erfgoed zal het erfgoedaspect bij de regionale werking betrekken.

Leefbaarheid van stad en dorp en de versterking van natuur in de buurt

Natuur in de buurt, natuur op wandelafstand, natuur dichtbij huis: het zijn thema's van maatschappelijk belang en dat besef is door de coronalockdowns intussen doorgedrongen bij het grote publiek. Natuur dichtbij maakt mensen gezonder en creatiever, zorgt voor een aangename leefomgeving en zwengelt de lokale economie aan.

Het deel van het werkingsgebied gelegen binnen de Vlaamse Ruit m.n. de regio rond Leuven en verder richting Mechelen en vooral Brussel dreigt zonder een doortastend ruimtelijk beleid één uitdijend sub-urbium te worden. De verstening is hier ver gevorderd door verstedelijking, infrastructuur van wegen, industrieterreinen en vliegveld. Het is een hele uitdaging om hier voldoende levenskwaliteit en biodiversiteit te garanderen.

NPOB, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, steunt daarom het project De Groene Vallei om precies in deze drukbevolkte regio een grote samenhangende en kwalitatieve ruimte met veerkrachtige en met elkaar verbonden natuurgebieden te realiseren, waarbinnen de bestaande beheerde natuurgebieden de kern van een groter natuurcomplex vormen.

Natuur en biodiversiteit in de steden is geen evident verhaal. Alhoewel er ook successen zijn, zoals de bijen, en de slechtvalken die teruggekeerd zijn. Omkering van ruimtebeslag voor vergroening stuit op allerlei obstakels. Steden vormen een grote barrière voor soorten die maar met grote investeringen kunnen opgeheven worden. Hermeandering en openlegging van ingekokerde rivieren, zoals mede onder impuls van de vereniging in Leuven (project: de 'Dijle levend door Leuven'), Diest (Demer) en Tienen (Gete) gebeurt of gepland is, en het vergroenen van de oevers geeft een belangrijke winst: ze kunnen fungeren als corridor en overlevingsplaats. Hier speelt de synergie tussen biodiversiteitsbeleid en klimaatbuffering, waterretentie en stedelijke leefbaarheid (voorkomen van hitte-eilanden) waarbij de stedelijke afdelingen de katalysator in dit proces kunnen zijn.

De Regionale ondersteunt haar afdelingen in hun streven naar vergroening van de stad en meer natuur in de bebouwde omgeving, en naar een specifiek beleid dat biodiversiteit koppelt aan klimaatbuffering en waterbeheer.

■ Meer natuur in de valleien en daarbuiten een groenblauwe dooradering van het agrarisch landschap met brede bufferstroken van struweel en ruigten, met brede, natuurrijke bermen en met het behoud en versterking van kleine landschapselementen en bosjes in landbouwgebied. Foto Jules Robijns

Een blik op de toekomst

Dr. Tobias Ceulemans,
Onderzoeksexpert milieuecologie en docent conservatiebiologie KU Leuven

Natuurpunt Oost-Brabant viert zijn 50ste jubileum! Decennia van verwezenlijkingen voor natuur, waarvan vele onverhoopt, onverwacht en soms ronduit spectaculair. Meer dan genoeg reden om te vieren! Maar wat zal de toekomst brengen voor natuurbehoud? Ik wil graag samen met jullie vooruitblikken.

Nieuwe uitdagingen: klimaatverandering en te hoge stikstofdepositie

Terwijl ik mijn visie over de toekomst van natuurbehoud in onze streken begin te schrijven, klateren op de achtergrond de laatste regendruppels van de recente zondvloed tegen mijn raam. Het wordt al snel duidelijk dat we te maken hebben met een ongeziene watersnood. Vooral de beelden van Wallonië en Duitsland laten een diepe indruk na. Het levert de rode draad voor dit artikel op: vroeger komt nooit meer terug.

Er werd al lang voor gewaarschuwd, maar het kan nu niet meer duidelijker: de milieuomstandigheden waarin we de afgelopen decennia aan natuurbehoud en –beheer deden, zijn ondertussen ingrijpend gewijzigd. Sinds 2016 is er geen ‘normaal’ jaar meer geweest. Ofwel was het té droog (en heet) ofwel té nat. **Klimaatverandering** is niet meer een louter theoretisch begrip, het is een dagdagelijkse realiteit.

Daarnaast is er ook een andere milieuwijziging die veel minder zichtbaar is, wellicht doordat ze niet zulk extreem menselijk leed

toebrengt. Maar daarom wijzigt ze niet minder ingrijpend het speelveld voor natuur. **Teveel stikstof**, met name ammonium en nitraat, vergiftigt langzaam maar zeker de bodem (verzuring) en bevoordeelt enkele snelgroeïende grassen of ‘onkruiden’ als brandnetel ten koste van een rijkere bloemenweelde. Net als klimaatwijziging is het een milieuramp die zich al decennia aan het voltrekken is en waar de geesten in het beleid maar langzaam en moeizaam voor rijpen.

Desastreuze impact van stikstof op de natuur

Het is weliswaar niet eenvoudig om de onmiddellijke impact van stikstof goed te kunnen inschatten. Het is een sluipmoordenaar. En vaak worden wél erg zichtbare signalen genegeerd of aan andere processen toegeschreven. Neem de **catastrofale brand** op het Groot Schietveld dit voorjaar. Klimaatwijziging zegt men: te warm en te droog. Of het is de verantwoordelijkheid van het Belgische leger. Maar eigenlijk zijn heidebranden een doodnormale zaak.

■ Slechtere milieucondities bedreigen bloemenrijk grasland in natuurgebieden. Foto Jules Robijns

■ De toenemende vergassing met pijpenstrootje in heidegebieden is een gevolg van te hoge stikstofdepositie en maakt heidebranden veel intenser. Foto Vilda

Heideplantensoorten zijn niet voor niets evolutief aangepast om beter te kunnen kiemen ná een brand. Branden zorgt bovendien ook voor verlies van stikstof¹. Dus het helpt zelfs de heide gezond en bloemenrijk te houden. Maar een normale heidebrand is oppervlakkig, brandt over slechts kleine oppervlaktes en dooft snel. Op het Schietveld woedde de brand echter heel intens waardoor het vuur zich over grote oppervlaktes kon verspreiden en de hitte diep in de bodem kon doordringen, een flink handje geholpen door de extreme droogte van de jaren ervoor. Schuilen van dieren in holen in de bodem hielp niet meer en plantenzaden roosterden dood. Waarom woedde de brand zo hard? Het antwoord: stikstofdepositie. Door te hoge stikstofdepositie gaat pijpenstrootje – een gras – domineren. Omdat pijpenstrootje erg productief is ten opzichte van andere heideplanten, kan er jaar na jaar een enorme hoeveelheid brandstof opstapelen dat er zonder stikstofdepositie niet zou zijn. Meer brandstof betekent een regelrecht inferno wanneer het brandt, in plaats van een kortlopend vuurtje.

Merk op dat ik sprak over *wanneer* het brandt, niet *als* het brandt. Want met of zonder onfortuinlijke fosforkogels, heidebranden zullen plaatsvinden. Ze zijn namelijk een deel van de natuurlijke processen van heides². De catastrofe was dus niet de heidebrand. De **catastrofe was overmatige stikstofdepositie**. Zonder deze stikstofdepositie had er een kleine gecontroleerde en deugddoende brand plaatsgevonden.

Dit principe geldt ook voor **overstromingen**. Deze zullen plaatsvinden. De huidige klimaatwijzigingen zijn namelijk onomkeerbaar. Maar zomerse overstromingen kunnen een

■ Hooilandbeheer door vrijwilligers: afdragen van het hooi. Foto Esther Buysmans

zegen zijn doordat hierdoor eveneens stikstof uit de bodem kan ontsnappen³. De echte catastrofe van watersnood wordt veroorzaakt door de grote toename in **piek-neerslagvolume** door klimaatopwarming en het rampzalige Vlaamse model van grootschalige snelle en diepe drainage en de verharding waardoor neerslag onvoldoende de bodem in kan dringen.

Gevolgen voor het natuurbeheer

Het is duidelijk dat de gevolgen voor natuurbehoud van klimaatwijziging en stikstofdepositie vaak hand in hand gaan. Ze hebben als onvermijdelijk gevolg dat ons huidig model van **natuurbehoud en -beheer** aan grondige herziening toe is, ondanks de grote successen die met dit model de afgelopen decennia geboekt zijn. Laat me twee voorbeelden geven, één uit het natuurbeheer en één uit het milieubeleid.

Het hedendaags natuurbeheer ontleent haar recepten vaak uit het verleden. Ze zijn namelijk meestal geïnspireerd door traditionele landbouw, met ander woorden vóór de intrede van kunstmest en grootschalige mechanisatie.

Ik neem als voorbeeld **hooilandbeheer**. Door overmatige stikstofdepositie volstaat hooien in juli niet meer om hooilanden voldoende bloemenrijk te houden op lange termijn, laat staan bloemenrijke hooilanden te ontwikkelen uit graslanden met een bemestingsverleden. Alleen door te hooien in mei en begin juni wordt er voldoende stikstof afgevoerd met het hooi om het jaarlijkse overschot aan stikstof voldoende te

■ De bloemen- en plantenrijkdom in beheerde hooilanden staat onder druk door de hoge stikstofdepositie. Maatregelen om de druk te verminderen zijn dringend nodig indien we het verlies aan biodiversiteit willen stoppen. Foto Paul Van Nuffel

¹ Biologisch reactief stikstof dat opgenomen was door de vegetatie brandt op tot atmosferisch stikstof dat daardoor biologisch niet meer beschikbaar wordt.

² Hoewel de meeste van onze huidige heides door de mens 'gemaakte' landschappen zijn, kwamen de meeste heidesoorten ook zonder menselijke hulp altijd al in onze streken voor. Maar dan in natuurlijke ecosystemen zoals lichtrijke en brandgevoelige bossen, hoogvenen en duinen. Deze vormen zijn helaas quasi allemaal al lang door de mens vernietigd waardoor antropogene 'kunstmatige' heides het enige refugium vormen voor typische heidesoorten.

³ Door denitrificatie, een biogeochemisch proces dat kan plaatsvinden door zuurstofgebrek in waterverzadigde bodems.

⁴ En in de hergroei in september van een hooiland dat een vroege maaibeurt heeft gehad. Nog later hooien (oktober-november) kan dan weer grassen terugdringen die in de steeds zachtere winters verder kunnen groeien en zo een competitief voordeel kunnen opbouwen ten opzichte van bloemen en kruiden tegen het voorjaar.

compenseren en reduceren. De rest van het jaar zit de bulk van biologisch beschikbaar stikstof in de plantenwortels of in de bodem en kan het dus niet afgevoerd worden ⁴. Daarnaast zorgt klimaatopwarming ervoor dat de piek van hooiproductie meer dan een maand vroeger is dan voor de 19^e-eeuwse hooilanden. Weken **vroeger hooien** is dus de boodschap.

Maar deze verschuiving stoot helaas op tal van **praktische en ecologische problemen**. Wat met de nog natte bodems in mei die door het gewicht van zelfs de lichtste tractoren dan onherroepelijke bodemschade oplopen? Wat met broedvogels? Of de vele hooilandinsecten die in mei nog niet mobiel zijn? Kort door de bocht forceren stikstofdepositie en klimaatopwarming een onmogelijke keuze: vroeg hooien maar dan wel een 'steriel' landschap krijgen mét bloemen maar zónder de bijbehorende darterle vlinders of baltzende vogels of te laat 'traditioneel' hooien en langzaam maar zeker een landschap krijgen gedomineerd door grassen met slechts sporadische bloemen (waardoor er ultiem ook nauwelijks vogels, of insecten meer zullen zijn). Om dan nog maar te zwijgen dat dit vroege maaïen met manuele arbeid en zonder (zware) machines moet gebeuren. Waar vinden we voldoende personeel of vrijwilligers daarvoor?

Waterberging in de valleinatuurgebieden als ecologische val

Een tweede voorbeeld uit het milieubeleid. Hier zijn er de afgelopen decennia veel successen geboekt door de onmisbare functies die de natuur vervult te benadrukken. Als de mens er een voordeel bij heeft, dan zal natuurbehoud vanzelf volgen is hier de filosofie. Nuttige functies die de natuur biedt, worden ecosysteemdiensten genoemd. Voorbeelden daarvan zijn onder andere recreatie, bestuiving van landbouwgewassen en, actueler dan ooit, waterberging. Natuurpunt Oost-Brabant was overigens bij haar prille begin al bij de eerste die op de barricaden ging staan om een integraal waterbeleid af te dwingen en hiermee ondenkbare vooruitgang heeft kunnen bekomen.

■ Een voorbeeld van gefaseerd maaibeheer in Zwarte Bos, Bierbeek. Foto Kevin Feytons

Maar er is ook een schaduwzijde aan het gebruik van **ecosysteemdiensten** als hefboom voor natuurbehoud. Neem diezelfde waterberging. Zoals eerder al aangehaald zijn overstromingen een natuurlijk proces en ook een zegen voor valleinatuur. En toch is een functie als wachtbekken onverenigbaar met een ernstige natuurbehoudsfunctie! De nuance ligt in **de duur en de hoogte van overstromingen**. In wachtbekken, maar evengoed elders in een vallei waar het water wordt gedwongen om op slechts één deel van de vallei te blijven, stijgt het water zo snel en zo hoog dat álles onder water komt en dan vaak ook voor langere duur. Daardoor verdrinken alle insecten, spinnen en andere kleine dieren die niet snel genoeg kunnen vluchten of zelfs helemaal geen droge vluchtplaatsen meer vinden. Het effect is hetzelfde als alles in één keer maaïen: een steriel en levenloos landschap. In droge jaren zal dit misschien niet eens heel erg opvallen. Maar de toenemende frequentie van overstromingen die we zullen krijgen door de klimaatverandering zal de opbouw van duurzame populaties op termijn zo goed als onmogelijk maken.

■ Demerbroeken onder water door de zomerse overstromingen van juli j.l. Wilde dieren zoeken hun toevlucht tot hoger gelegen delen, vaak wandelwegen. Bij verstoring vluchten ze het water in, dikwijls hun dood tegemoet. De waterstanden zijn zo hoog dat naast de vegetatie ook de insecten en kleine dieren verdrinken. Wat overblijft als het water terugtrekt: rottende planten, dode vissen, zwart water. Een ramp voor de biodiversiteit! Foto facebook Natuurpunt Scherpenheuvel-Zichem

Toch wordt de meeste valleinatuur vandaag in min of meerdere mate gebruikt, en zelfs gepromoot, als dat deel van de vallei waar overstromingen kunnen. En nergens anders. Valleinatuur als **ecologische val maar dan vermomd als nuttige ecosysteemdienst**. Opvallend detail: waterberging in valleien helpt niet tegen verdroging omdat water daar niet in de bodem kan dringen om het grondwater aan te vullen omdat de valleien zich al bevinden op niveau van het grondwater (of toch zouden moeten)!

Evaluatie van het huidige natuurbehoud en -beheer nodig

Dit zijn twee van de vele voorbeelden die illustreren dat business as usual in natuurbehoud en -beheer definitief voorbij is. De opdracht voor de toekomst ligt erin om elk recept dat de afgelopen decennia met succes toegepast is, **erg kritisch te evalueren**. Mogelijk zullen daardoor zelfs de meest vertrouwde recepten overboord gegooid moeten worden. Dit lijkt misschien een drastische en vrijwel onmogelijke opdracht. Maar in vergelijking met het realiseren van duizenden hectare beheerd natuurgebied de afgelopen decennia is dit eigenlijk klein bier! Wie had in de jaren '70 bij de aankoop en het opstarten van beheer van de eerste bescheiden perceeltjes durven hopen dat we anno 2021 zouden kunnen spreken over duizenden hectaren natuurgebied in eigendom? Meer dan ooit hebben we de sleutel voor de toekomst van natuurbehoud in handen!

Om ook van de komende vijf decennia een succesverhaal voor de natuur te maken, ben ik ervan overtuigd dat we volop moeten inzetten op de volgende twee werkwijzen.

- Aan de ene kant moeten we bewaken dat we altijd de **intrinsieke waarde van biodiversiteit en het duurzaam lange-termijn functioneren van een ecosysteem voorop moeten stellen**. Dat betekent dat populaire begrippen zoals ecosysteemdiensten pas op de tweede plaats mogen komen. Dat zal niet gemakkelijk zijn omdat publiek draagvlak creëren voor bijvoorbeeld natuurgebied te realiseren onder het mom van waterberging nu eenmaal eenvoudiger is. Zeker in tijden van Tik Tok en Twitter is het brengen van een complexe en genuanceerde boodschap zonder onmiddellijk zichtbaar voordeel voor de mens een stevige uitdaging. **Niettemin zal het een hoofdzaak zijn van de Regionale om meer dan ooit de publieke opinie te vormen en niet te volgen.** Natuurlijk moet er steeds compromisbereidheid aan de dag gelegd worden. De uitdaging zal zijn om altijd compromissen te weigeren die de (resterende) biodiversiteit en het duurzaam functioneren van een ecosysteem eroderen. Zo zou **waterberging** grotendeels moeten plaatsvinden in de onmiddellijke omgeving waar het neervalt, niet op enkele gecentraliseerde grootschalige plekken in natuurgebieden. En overstromingen moeten natuurlijk ook kunnen, maar niet metersdiep met verontreinigd water.

■ **Vuersalamander: bedreigde soort van vallei- en elzenbroekbossen, overleeft in het natuurgebied De Hagelandse Vallei. Foto Kevin Feytons**

Om dit te bewaken en te ondersteunen zullen ook wij **vanuit de academische wereld** een tandje moeten bijsteken om de kennis die er bestaat op een brede maatschappelijke wijze te delen en op onze beurt ook te leren van de ervaringen van de mensen op het terrein. Hierbij mogen we niet uit het oog verliezen dat onze noorderburen vaak vele recepten reeds hebben uitgetoetst waardoor grensoverschrijdende samenwerking meer dan ooit aan de orde is.

- Aan de andere kant zullen alle terreinbeheerders moeten blijven eisen, zoals ze nu reeds doen, dat het milieubeleid verandert zodat bijkomende klimaatwijziging vermeden kan worden en dat **stikstofdepositie in kwetsbare regio's** drastisch gereduceerd wordt. Maar dezelfde terreinbeheerders zullen ook in eigen boezem moeten kijken en het **beheer aanpassen** aan de nieuwe milieurealiteit. De huidige opwarming is namelijk reeds een onomkeerbaar feit en een gewijzigd stikstofbeleid zal pas vruchten afwerpen nadat de decennia van historische vervuiling zijn afgebouwd. Maar op korte termijn zijn er reeds grote winsten te boeken door een **uitgekiend en fijnmazig aangepast natuurbeheer**. Dit zal ook niet gemakkelijk worden omdat het veel meer investeren in flexibiliteit, innovatie in kleinschalig beheermateriaal, personeel en goed ondersteunde vrijwilligers zal vereisen. Daarbij zal het steeds uitkijken zijn voor shifting baselines: het naar beneden bijstellen van natuurdoelstellingen.

Uitdaging aanpakken

Maar ook hier ligt een geweldige opportuniteit om als grootste terreinbeherende vereniging, net als de afgelopen 5 decennia, de toon te zetten voor de volgende 50 jaar en de uitdaging aan te gaan. Wie zal anno 2071 zich dan nog kunnen voorstellen dat het voortbestaan van harlekijn en brede orchis ooit aan een zijden draadje heeft gehangen? Of dat een grote modderkruiper, vuursalamander, argusvlinder of kwartelkoning ooit tot uitzonderlijke waarnemingen behoorden? Of dat otter, bever en wolf ooit meer dan een eeuw uit onze streken verdwenen was?

Of dat ...?

Getuigenis

Luc Vervoort
Conservator Vorsdonk-Turfputten, Gelrode
Bestuurslid NPOB

Vijftig jaar inzet voor de Demervallei

Houvast voor de biodiversiteit en de waterveiligheid?

De allereerste milieuacties avant la lettre in onze streek hadden betrekking op de Demer. Al voor de eerste wereldoorlog was er heel wat te doen rond de opkomende **watervervuiling** en op 23 mei 1909 toog een delegatie van enkele honderden Aarschottenaren naar Brussel om deel te nemen aan een massale betoging van 'Het Bondgenootschappelijk Komiteit, strijd voerende tegen de besmetting onzer rivierwaters'. Tussen de twee wereldoorlogen was de vervuiling en het massaal afsterven van het visbestand onderwerp van nieuwe protestacties. In Zichem sprak

■ **Stopgezet voormalig stort in Vorsdonkbroek. Dankzij inzet van de Vereniging omgeturnd van vogelvrij gebied naar een topreservaat nu. Foto Luc Vervoort**

■ **Voorjaar 1985. In het verleden zeer courant maar ook nu nog problematisch: drainage moerasgebied voor aanplanting van populieren in de Demerbroeken. Strikte bescherming en herstel ontgonnen moerasgebieden noodzakelijk. Foto Luc Nagels**

Hagelandse Heuvelstreek

■ **Affiche fietstocht in 1975 voor een Natuurpark Demervallei**

schrijver **Ernest Claes** de actievoerders toe: "dat er geen rivier is in ons Belgiëkske waar de visch zoo systematisch en radicaal vergeven wordt door die ezels van fabrikanten boven Diest'.... 'Met koleirige oogen staan de menschen er op te kijken van op de brug of den kant. Duizenden kilos visch worden er zoo ieder jaar op den Demer kapot gemaakt. En de visschers zullen blijven reklameeren, de minister zal te Brussel zijn kop blijven schudden'... Konden de visschen van de Demer hun gedacht maar zeggen'... Zo ze al konden spreken; de vissen werden vanaf de jaren 1950 voor lange tijd helemaal het zwijgen opgelegd, de rivier was mordsdood. '**Demer, kankerrivier**', zo prijkte nog jarenlang een slogan nabij de Demerbrug in Aarschot. De stuitende vervuiling van de Demer liet weinigen onberoerd en heeft alleszins mee brandstof gegeven aan het ontstaan en de groei van onze vereniging in de streek. Mede door onze inzet wordt vandaag werk gemaakt van het herstel van wat ooit verloren is geraakt.

Actiegroepen sloegen de handen in mekaar in de Regionale Vereniging Natuur en Landschap vzw

De Ornithologische Commissie Rillaar, NABOR Messelbroek en Jeugd en Leefmilieu Aarschot stonden mee aan de wieg van de Regionale Vereniging Natuur en Landschap vzw in de eerste helft van de jaren 1970. Zij engageerden zich snel om verenigd actie te voeren rond het wel en wee van de Demer. Samen sterk. De Wielewaalafdeling Demervallei was dan weer specialist in het natuurstudiewerk. Naast het terugkerende verhaal van de watervervuiling kwam de regionale vereniging in haar beginjaren vooral in het **verweer tegen grote ruimtelijke ontwikkelingsplannen** op toentertijd 'moderne economische leest' zoals 'het meer van Zichem'. De Demerbroeken tussen Aarschot en Diest zouden één grote recreatieplas worden met een jachthaven in Averbode en op de Testeltse Voortberg horecavoorzieningen met panoramisch zicht op de watervlakte en de bootjes. Villaverkavelingen in de bossen en heide van Averbode moesten alles tot 'grote economische bloei' brengen. Dit was het plan van Havre, het idee was geïnspireerd op het Meer van Keerbergen. Als reactie daarop ontwikkelde onze vereniging toen al een alternatieve visie 'Natuurpark Demervallei Hagelandse heuvels: Nu!'

Die visie ging uit van **natuurontwikkeling en behoud van de landschaps- en cultuurhistorische elementen** met de ecosysteemdiensten van de vallei voor de bewoners en een toeristische visie geënt op het zacht-recreatieve potentieel van het landschap, rijk aan biodiversiteit, reliëf en erfgoed. Dus uitgaande van de streek zelf en haar kwaliteiten, in plaats van

alles op de schop te nemen. Dit werd neergeschreven in een manifest. De nieuwe Regionale Vereniging Natuur en landschap en de Demerafdelingen van het eerste uur organiseerden een protestfietstocht doorheen de vallei.

Tegelijk werden voor de toenmalige opmaak van de gewestplannen inventarisatie-excursies uitgevoerd en argumenten samengebracht om belangrijke oppervlaktes als natuurgebied te laten aanduiden. Voor een heel aantal terreinen lukte dit wonderwel, het megalomane 'Meer van Zichem' verdween in de prullenmand. De zones in landbouwgebruik werden op de gewestplannen uiteindelijk grotendeels aangeduid als 'Agrarisch gebied met Ecologisch Belang', wat toen nog overeenkwam met de realiteit.

Anders verging het de vallei stroomopwaarts Diest, waar een **wachtbekken** ter voorkoming van overstromingen gekoppeld zou worden aan de uitbreiding van het recreatiedomein Halve maan. Half jaren 1980 werd een kern van Natuur en Landschap vzw opgericht te Diest die zich het oncomfortabele lot van het gebied aantrok. Na de organisatie van breed bijgewoonde actiedagen in Webbekom en aan de Halve Maan keerden de kansen ten gunste voor het Webbekomsbroek, ook dankzij verdienstelijk werk van onze vertegenwoordigers in de Diestse milieuraad en de toegenomen politieke steun voor de natuurvriendelijker aanleg en inrichting van het wachtbekken.

Maar ondanks de beschermingsstatuten op de gewestplannen waren **natuurwaarden allesbehalve veilig**. De natte gronden van de Demervallei leenden zich volgens sommigen prima voor het aanleggen van storten of het graven van visvijvers met bijhorend weekendverblijf. Tegelijkertijd werd de nog steeds vervuilde rivier verder rechtgetrokken en uitgediept. Dit bracht een verregaande intensivering van de landbouwgronden mee: soortenrijke natte graslanden werden omgezet naar zwaar bemest en bespoten maïsland of gedraineerd voor populierenaanplant. Juridische middelen of acties schoten tekort en vroegen een enorme inzet en energie van onze vrijwilligers. De aanleg van een grootschalige zandwinningsplas in het gebied Achter-Schoonhoven te Aarschot kon op het laatste nippertje worden voorkomen door de juridisch meer 'op poten staande' rangschikking ('klassering') als cultuurhistorisch waardevol 'Landschap'. Ook Vorsdonkbos-Turfputten kon in 1993 door een klassering als Landschap voor verder onheil van het volstorten van de turfputten behoed worden.

Baas op eigen grond

Aansluitend bij de Vlaamse onderstroom 'van ieder doet op zijn grond wat hij wil' besloot onze vereniging in 1983 tot de oprichting van een **Natuurfonds Hageland**: zelf terreinen aankopen is de beste garantie voor het behoud ervan. Bovendien kan er dan een gepast (herstel)beheer gevoerd worden. Daarmee komt het natuurbehoud in de Demervallei in een nieuwe fase terecht. Al in 1979 worden de eerste perceeltjes in het gebied Vorsdonkbos-Turfputten te Gelrode via 'mondelinge overeenkomst' in beheer genomen. Maar in 1985 konden – mits een grote eigen financiële inspanning – de eerste 3 ha nat grasland, percelen 'Grote en Kleine Ridder', worden aangekocht. In 1987 volgden de eerste percelen in de Demerbroeken te Scherpenheuvel-Zichem, daarna in Achter-Schoonhoven tussen Aarschot en Rillaar. Wat nu grootse natuurgebieden zijn, zijn perceeltje per perceeltje bijeengepuzzeld door de inspanningen van toegewijde vrijwilligers.

Zelf in beheer nemen en verwerven van percelen in de waardevolste natuurgebieden bleek een **wervend concept**, zowel voor het aantrekken van medewerkers, opzetten van beheerteams en het vrijwilligerswerk te veldde. Maar evenzeer voor het bijeenbrengen van de nodige financiële middelen om de aankopen mogelijk te maken. Snel groeiden de Demerbroeken uit tot meer dan 100 ha in beheer en één van de grootste beheerde gebieden in Vlaams-Brabant. Deze gebieden werden mee het

visitekaartje en tonen de slagkracht van de vereniging. Er werden zeer geregeld open-publieksdagen georganiseerd en daarmee groeide het ledenbestand in de betrokken gemeentes gestaag. Met het tot stand komen van een eigen Vlaamse Dienst Natuurbehoud begon ook de overheid stilaan terreinen in de vallei te verwerven. Maar doelmatig beheer van natuurpercelen in een vervuilde, verdroogde en versnipperde omgeving bleef het herstel van de biodiversiteit parten spelen. Binnen het project 'Ecologisch Impulsgebied Demer- en Dijle' werd door een samenwerking van overheidsdiensten en onze vereniging voor het eerst een vlakdekkende **natuurbehoudsvisie voor de vallei** uitgewerkt, wat later ook resulteerde in de uitwerking van een 'Ecosysteemvisie Demervallei'.

Natte voeten, droge broeken

Een volgende mijlpaal kwam met de rampzalige **overstromingen van september 1998**. In de Demerstreek werd op een pijnlijke manier blootgelegd dat de overstromingen van woongebied waren verergerd door het rechtrekken, uitdiepen en indijken van de rivier. Onze vereniging ondernam actie en een brede sensibiliseringscampagne onder het motto '**Natte voeten, droge broeken**'. Een vingerwijzing naar woongebieden die waren overstroomd, terwijl open 'broekgebieden' waren drooggelegd en niet meer konden aangesproken worden voor waterberging. Na heel wat commotie besliste de Vlaamse Overheid tot het opstellen van een 'Ontwikkelingsplan Demer' die het waterbeheer terug in overeenstemming moest brengen met het natuurbehoud. Dit was stilaan haalbaar omdat de Demer ondertussen qua waterkwaliteit eindelijk aan de beterhand was. Water bergen in valleigebied zou niet langer tot onaanvaardbare vervuiling leiden. Met het geactualiseerde **Sigmaplan** voor Vlaanderen werd de Demer in dit Vlaams actieprogramma voor het verhogen van de waterveiligheid

■ Rietland in de Demerbroeken. Foto Kevin Feytons

■ **Heraangesloten meander in kader van Sigma tussen Diest en Zichem bij hoogwater in zomer 2021. Foto Kevin Feytons**

ondergebracht. Dit plan moet tegelijk de instandhouding of ontwikkeling van Europees belangrijke natuurwaarden ondersteunen door herstel van (grond)waterstanden en hermeandering van de rivier. Dit plan komt nu gefaseerd in uitvoering en betekent sowieso een enorme cultuuromslag inzake het Demerbeheer: voor het eerst in de geschiedenis wordt de rivier langer en bochtiger gemaakt!

Ondertussen in de natuurgebieden

Het beleid van **aankopen en beheer van natuurgebied** heeft onomstotelijk zijn vruchten afgeworpen. Broekbossen konden diverser uitgroeien en kregen een grotere natuurlijke graad met minder ontwatering, minder exoten, meer ongelijkjarigheid, bomen die ouder worden. Trilvenen en bloemenrijke hooilanden kwamen terug tot ontwikkeling, waterpartijen konden worden hersteld, sommige (avi)fauna keerde weer. Hoogwaardige natuurbeleving kon aan een groter en beter geïnformeerd publiek worden aangeboden. Beheerde natuurgebieden dragen nu bij aan de streekidentiteit en levenskwaliteit voor bewoners en bezoekers. Ondertussen is het draagvlak voor aankoop en beheer,

ook bij lokale besturen, sterk toegenomen en erkent men de positieve bijdrage aan buurt, dorp en streek. Qua biodiversiteit zijn een aantal gebieden mee de sterkhouders van bedreigde Europese habitats zoals trilvenen en zgn. blauwgraslanden. Spijtig genoeg komt in de loop der tijd de vooruitgang in deze oases van biodiversiteit steeds meer in schril contrast te staan met de omgeving waar de landbouw intensiveerde en verkavelingen als paddenstoelen uit de grond schoten. De invloed van de aantasting van het globale landschap laat zich onvermijdelijk gevoelen tot midden in de beschermde gebieden. Een oase wordt mee gemaakt of gekraakt door de omliggende woestijn.

Veerkracht van de vallei verhogen

Er blijft heel wat werk in de Demervallei. Het herstel is nog pril en kwetsbaar en op veel plaatsen afwezig. En grote nieuwe **uitdagingen** dienen zich aan of worden nu pas goed duidelijk. Voor opbouwen van een solide biodiversiteit is het gebied nog steeds te veel versnipperd. Landbouw in of aan de rand van de vallei is zo intensief dat het 'dood land' is geworden en oefent een permanent negatieve druk uit op aanliggend natuurgebied. Wateroverlast met piekdebieten worden vanuit het omliggende gedraineerde en gebetonneerde landschap meer en meer 'end of the pipe' afgewenteld op onze valleien. Dit alles nog ten top gedreven door de steeds meer voelbare gevolgen van klimaatverandering die toeslaan met ongekende periodes van droogte, en dan weer van langdurige piekneerslag met overstromingen in de vallei die nu zelfs midden in de zomer gevaarlijke proporties aannemen. Voor de traditionele biodiversiteit in valleigebieden zijn dit nieuwe (en negatieve) fenomenen. Bovendien is de watervervuiling nog steeds van dien aard dat veel biodiversiteit niet tot ontwikkeling kan komen of er regelmatig de nefaste gevolgen van draagt, ondermeer door overstorten van rioleringen op kleine waterlopen, de diffuse verontreiniging van niet op riolering aangesloten bewoning en door de enorme modderstromen die uit het landbouwgebied komen. Dat al dan niet vervuilde water komt steeds sneller en massaler in de vallei toe en wordt er ook langer opgeslagen

■ **Heldere waterpartij met rijke plantengroei in de Demerbroeken. Na de overstromingen van juli veranderd in een stinkende en vervuilde brij. Foto Luc Vervoort**

■ Links: Harlekijnorchis: laatste groeiplaats in Vlaanderen gered dankzij aankoop terrein en beheer als natuurgebied. Hopelijk niet verdrongen door de zware en langdurige inundaties van juli 2021 die op een beperkt deel van de Demervallei plaatsvond. Foto Luc Vervoort

■ Rechts: Zeldzame rivierrombout in de Demervallei. Foto Jorg Lambrechts

waardoor overstromde natuurgebieden zwaar overbelast worden. Temeer daar ganse segmenten van de vallei uitgesloten zijn van overstroming en alles zich dan metershoog concentreert in de natuurgebieden. Daarom is **waterberging valleibreed** nodig over een zo groot mogelijke vallei-oppervlakte, verspreid over alle (zij)valleien, ook stroomopwaarts, en niet alles op een hoopje stockeren alleen in de stroomafwaartse natuurgebieden.

Overstromingen kunnen dan volgens **'natuurlijke' contouren** en overstromingshoogtes verlopen, waardoor de mozaïek en patronen in de vegetaties bewaard en ondersteund worden (door overstromingsduur en afzetting van alluvium als sturende factoren) in plaats van dat zoals nu alles onder een vervuilende en verstikkende laag slib wordt genivelleerd. Hierdoor blijven ook delen van de donken (natuurlijke zandige hoogtes midden de vallei, restanten van oude rivierduinen) steeds overstromingsvrij en beschikbaar als wijkplaats voor de fauna. Bestemmingen 'agrarisch gebied met ecologisch belang' of 'agrarisch gebied met natuurverweving' in de Demervallei moeten beleidsmatig en

juridisch mogelijkheden voor 'valleilandbouw' bieden. Alleszins een bedrijvigheid van landbouw die naastliggende natuur kansen geeft en niet verder aantast, en **geen drainering en ophoging** vraagt. Ook zou er maximaal moeten ingezet worden op het vrij houden of vrij maken van **'open verbindingen'** naar aangrenzende, hoger gelegen gronden langs de vallei, eveneens cruciaal als vluchtweg voor de fauna bij overstromingen.

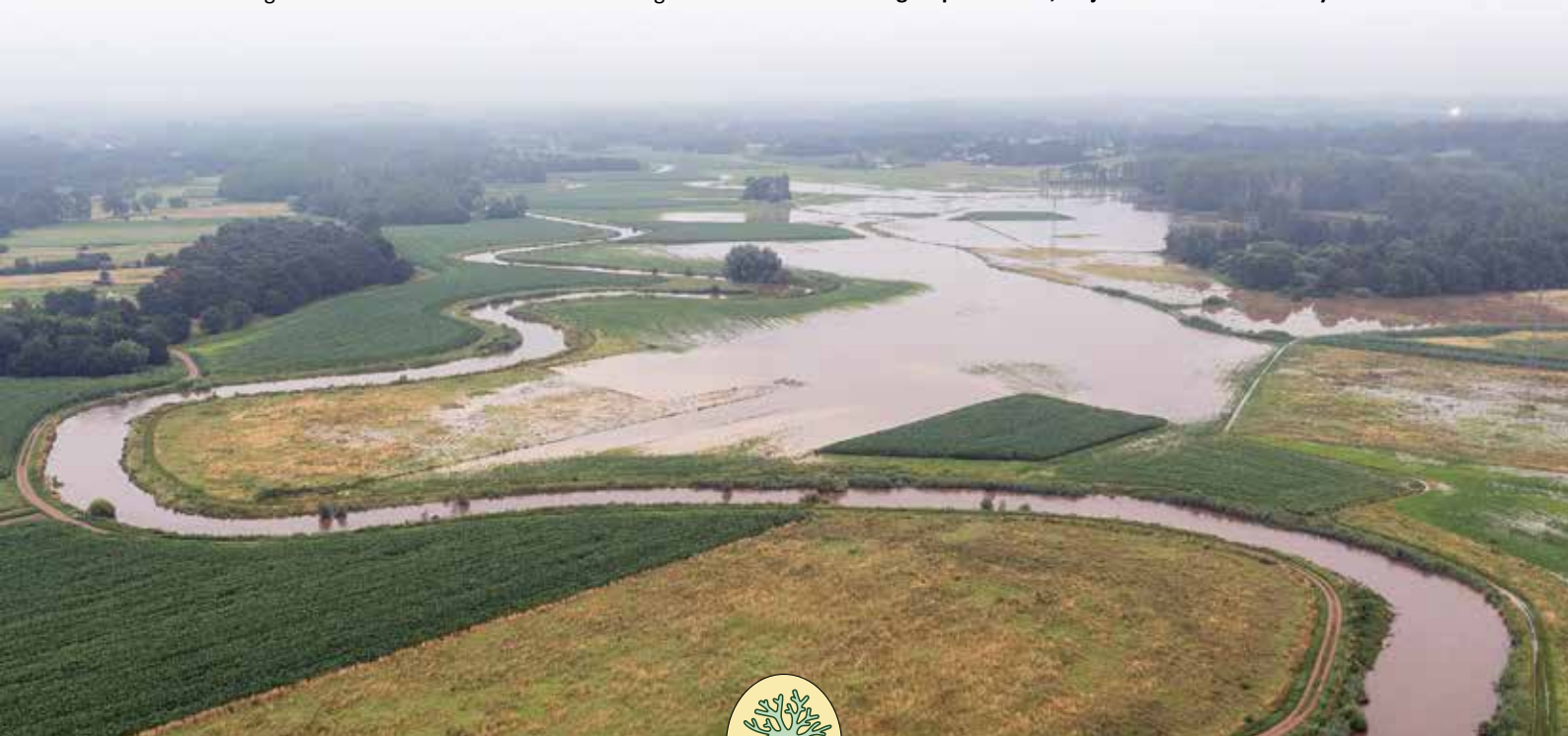
Het stelsel van **rioleringen en overstorten** moet dringend herbekeken, aangepast of (her) aangelegd worden in functie van vrijwaring van 'stikstofgevoelige' natuurtypes. In een tijd waar

zoveel te doen is rond stikstofvervuiling door depositie vanuit de lucht, komen er bij één enkele overstroming met vervuild water (nog) veel grotere hoeveelheden vervuilend stikstof in deze vegetaties terecht. De waterzuiveraars en gemeentebesturen zullen de waterzuivering in functie van vrijwaring van unieke Europese habitats en instandhoudingsdoelen mee moeten (her) bekijken en prioriteit geven aan de oplossingen. Ongewenste effecten door verspreiden van rioolwater ten gevolge van waterberging door het Sigmaphan zal in de beoordeling van de milieueffecten moeten meegenomen worden. En natuurlijk moet ook **de hydraulische ruwheid van het agrarisch gebied** drastisch verhoogd worden om bij elke zomerse bui een instroom van tonnen met pesticiden en meststoffen vervuild sediment te verhinderen.

Bij het uitwerken van beheerplannen voor natuurgebieden zal 'verhogen van de veerkracht in overstroombare valleien' moeten meegenomen worden. Maatregelen kunnen zijn: habitats trachten te bekomen en vervolgens beheren op een hoog-laag overgang (gradiënt), open en beboste corridors naar hoogwater-vluchtplaatsen in en rondom het gebied installeren en hogere gronden rondom valleien mee betrekken in de realisatie van natuurgebieden.

Het werk lijkt soms nog maar pas begonnen...

■ Overstroming Demervallei in 'Achter-Schoonhoven' tussen Langdorp en Rillaar, 17 juli 2021. Foto Kevin Feytons

Getuigenis

Filip Meyermans
Conservator Dassenaarde
Bestuurslid Natuurpunt Diest

Dromen realiseren: een ruimer en versterkt Dassenaarde, Diest

Dromen mag, moet zelfs, en het leidt vaak tot werkelijkheid.

Omdat die dromen je voortstuwen, en de gedrevenheid verhogen. Zo ook in Dassenaarde, waar sinds 1998 gedreven wordt gewerkt aan een mooi, aaneengesloten natuurgebied. Waar soorten verdwenen maar ook weer terugkwamen. Een blik vooruit op wat de komende 20 jaren kan volgen.

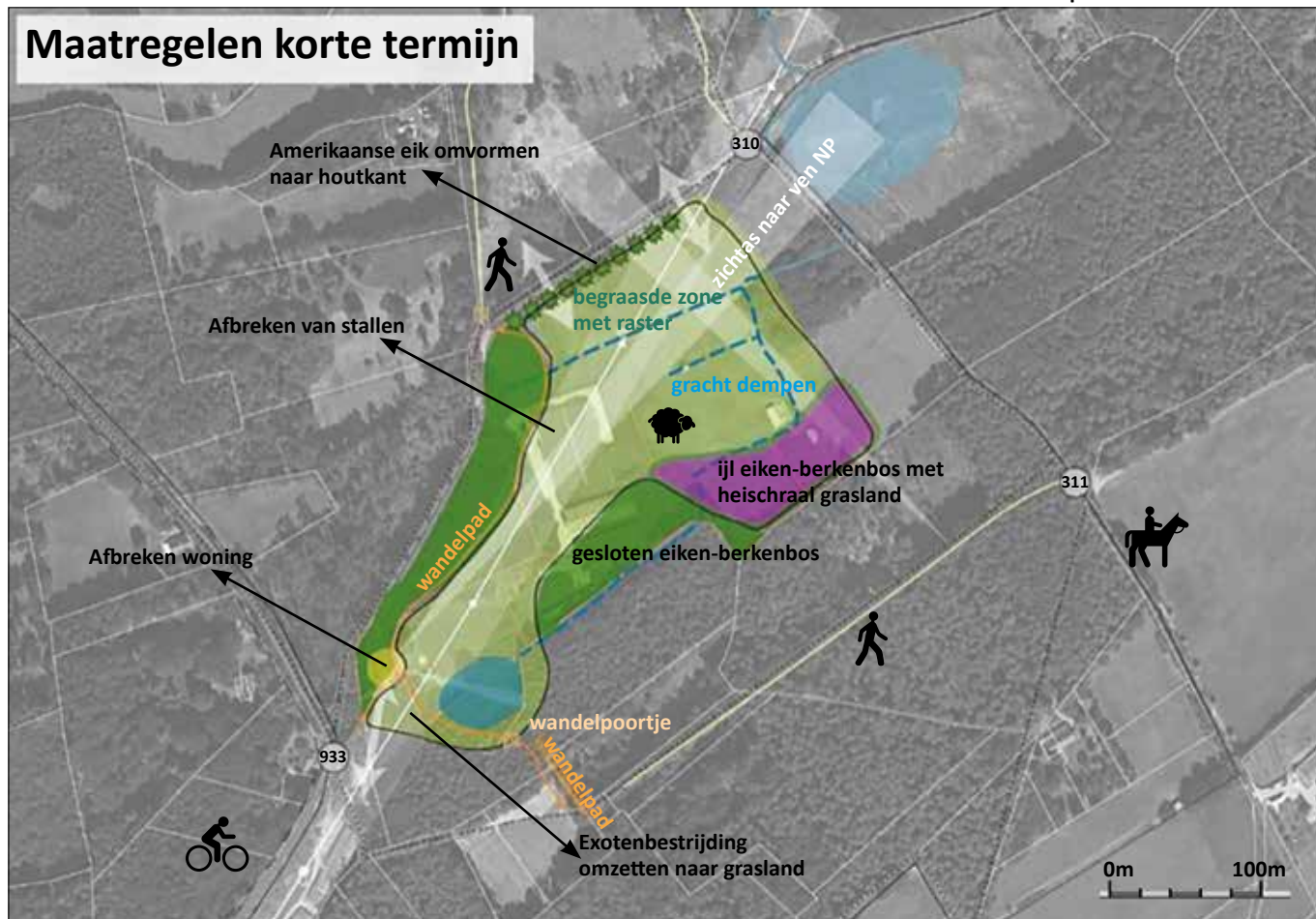
Dassenaarde ligt een beetje verloren in de uiterst noordoosthoek van Vlaams-Brabant, in de Vallei van de Drie Beken, een erg uitgestrekt natuurgebied in beheer bij het Agentschap Natuur en Bos. In 1998 werd besloten een perimeter van zo'n 85 ha af te bakenen, waar het Agentschap geen gronden zou verwerven en beheren, maar wel het toenmalige Natuurreservaten (later

Natuurpunt). Op een beperkt aantal jaren tijd werden 10-tallen hectares aangekocht, mede dankzij de toenmalige ruime financiële steun van de Stad Diest. Inmiddels is zo'n 90% van de gronden verworven en in beheer, iets om erg trots op te zijn. Verder kwam er een uitbreiding naar het zuiden, met de site Grootveld, ca. 10 ha groot. En laten we het mooie project Lazarijberg, vlakbij het station van Diest, en dus de stadskern, niet vergeten.

Site Porters-Vasdonck: van varkensstal tot een droom van een natuurgebied

We zijn er nog niet, als het gaat om onze dromen! Een eerste droom die werkelijkheid gaat worden, gaat om de site Porters-Vasdonck. Porters was de oprichter-eigenaar van de varkensstallen, een aantal decennia geleden, net ten noorden van Dassenaarde. Daar ligt een stuk landbouwgebied, geknepen tussen gronden van het ANB en gronden van Natuurpunt. Die stallen werden in de periode 2009-2010 volledig vernieuwd, en er werden zo'n 4000 varkens, klein en groot, gehuisvest. De impact op de omgeving, zowel landschappelijk als milieutechnisch, was groot. In 2015 legde de Vlaamse regering de bepalingen rond de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) vast. Bedrijven konden (en kunnen) kiezen voor een uitstapregeling, lees de bedrijfsvoering stopzetten,

■ Visie van de VLM op de site Porters-Vasdonck

■ Toekomstbeeld van nieuwe natuur op de afgebroken milieukanker van de varkensstallen Porters-Vasdonck in Molenstede midden de bestaande natuurgebieden van Europees belang. Eindelijk gekozen voor duidelijke en structurele oplossing voor het behoud van het gebied. Foto Ernst Gülcher

bij code rood die staat voor 'te vervuילend'. Daar koos Porters-Vasdonck voor, en de Vlaamse Landmaatschappij werd belast met het concretiseren van de specifieke regeling. Gezien de ligging koos de VLM er van in het begin voor om in overleg te gaan met het ANB en Natuurpunt. Studies gebeurden, inzichten werden vergaard en een plan van aanpak uitgewerkt. Alle gebouwen worden gesloopt, en het reliëf hersteld. De landbouwgronden rond de stallen, jarenlang gebruikt als graas- en hooiweide voor paarden, en telkenjare goed bemest, worden omgevormd naar een mozaïek van bosjes en heischrale graslanden. Door het dempen van afwateringsgrachten gaat zich in de laagste zone vanzelf terug een ven vormen. Waar de woning horend bij de stallen stond, komt een nieuw, centraal toegangspunt voor beide natuurgebieden, met infobord, parking voor auto's en fietsen, een picknickplaats, een bloemenweide. Wie had dit ooit gedacht, nadat in 2010 een joekel van een hypermoderne, nieuwe stal, die vele 100-duizenden euro's kostte, werd neergepoot? Wel, dromen worden werkelijkheid, en de natuur is hier de grote winnaar. Het zal daar weldra ongetwijfeld een hele mooie plek worden, met een aaneenschakeling van beide natuurreservaten, een aantrekkelijk landschap, super-uitnodigend om op verkenning te gaan!

En het dromen gaat verder. Op afzienbare termijn willen we de laatste stukjes aan het geheel toevoegen. Het gaat nog om een aantal percelen op de heuvel, om een paar in de vallei, en wie weet, ooit de heuvelflank. Dat zou het beheer verder optimaliseren, en nog meer kansen creëren voor natuurontwikkeling en -herstel.

Groene corridors tussen de natuurgebieden zijn essentieel

Groot struikelblok voor menig fauna-element is isolatie. Soorten moeten mobiel kunnen zijn, en dus moet er groot(s) gedacht worden. Wat zou het fantastisch zijn als bepaalde groene corridors zouden kunnen ontstaan. Vanuit Dassenaarde naar het zuiden bijvoorbeeld, richting Lazarijberg, en zo aansluitend op de grote Demervallei, naar het oosten aansluitend op het Webbekomsbroek, en nog verder, stroomopwaarts de Demer, op het Schulensbroek. En naar het westen op het Molenstedebroek en de Demerbroeken, voorbij Zichem. Richting de Lazarijberg zou ook ruimte voor bosontwikkeling zijn, want laat ons niet vergeten: bomen planten blijft een noodzaak, in relatie tot klimaatopwarming of beter: CO₂-reductie. En hoe kunnen we Dassenaarde nog beter laten aansluiten op het grote complex van Houterenberg-Gerhagen? En naar het westen, op Catselt en een verderop Reppelscheide?

U merkt het: tijd om stil te zitten zal er niet zijn. Dat moet ook niet. Omdat we het doen voor de natuur in zoveel aspecten, indirect voor onszelf, de mens, voor haar/zijn gezondheid, voor natuurbeleving, biodiversiteitsherstel. Met Porters-Vasdonck wordt een hele grote droom verwezenlijkt. Onze dromen gaan echter verder, en ik ben er zeker van dat als we 20 jaren verder zijn en de balans opmaken, er zonder twijfel een deel zal gerealiseerd zijn. Omdat we geloven in die dromen, ervoor gaan, samen met een sterk team van lokale vrijwilligers, die samen het verschil willen maken. Mocht er een teletijdmachine bestaan, dan zou ik er alvast even willen in kruipen, en me eens 20 jaren vooruit in de tijd willen laten brengen...

Getuigenis

Ronald Jacobs
Beleidscoördinator NPOB
Bestuurslid Gete-Velpe

Een kleine geschiedenis van afdeling Gete-Velpe en haar kernen Geetbets en Kortenaken

Natuurpunt Oost-Brabant viert 50 jaar en de kern Geetbets van afdeling Gete-Velpe is ook al 30 jaar of mogen we zeggen zelfs 40 jaar oud! Want onze eerste activiteit als natuurvereniging was het maken van een diareeks.

In die 30 jaar was er vooral veel inzet van vrijwilligers ten bate van de natuur in onze gemeente en daarbuiten. Eerst als Natuur en Landschap dan als Natuurreservaten Oost-Brabant en nu als Natuurpunt Oost-Brabant.

De strijd om water

We leverden daarbij een heroïsche strijd voor **zuiver water en de bescherming van de valleigebieden**. De Melsterbeek kende een ongeziene chroomvervuiling. Onze eerste zorg bij de oprichting van onze milieubeweging was dan ook 'water'. De vervuiling van Gete en Melsterbeek was enorm. We vroegen het plaatsen van sepietische putten evenals controle op de drinkwaterkwaliteit uit putten. Het probleem van de oppervlaktewaters is heden nog steeds actueel: ongelooflijk maar waar, nu blijkt dat de Melsterbeek zwaar vervuild is met PFOS. Reeds in 1993 vroegen we om analyses van het riviervlib omdat de dieren ziek werden als ze het gras aten dat op de oevers groeide. Heden is het probleem nog altijd

■ Melsterbeek in Aronst Hoek blijkt nog altijd vervuild. Foto Ernst Gülcher

schrijnend en vragen we opnieuw om de bodem te onderzoeken waar door de overstroming, door irrigatie of beregening water op terecht kwam. We pleiten er ook nu voor om in de mogelijke overstromingsgebieden de bodem en de gewassen ernstig te onderzoeken.

De meest vervuilde waterloop in ons werkingsgebied is nog steeds de Asbeek, en wat zien we? ...nog steeds pompt men water voor de dieren uit de beek. Nog steeds zien we vissterfte door vervuiling. En niet minder problematisch: bijna maandelijks moeten we protesteren tegen ophogingen in de vallei waardoor het kombergingsvermogen wordt aangetast terwijl we bij iedere overstroming moeten vaststellen dat de problemen groter worden. Net zoals illegale watercaptatie en waterputten blijft nieuwe bebouwing zonder veel gehoor vergund en gedoogd in gebieden die beemden en moerassen horen te zijn. In tal van werkgroepen blijven we opkomen voor een kwantitatief en een kwalitatief waterbeheer

■ Enkele affiches van onze jarenlange strijd, beide van begin jaren '90.

■ In Halen op de grens met Geetbets en Kortenaken wilde een Nederlands bedrijf een bestaande stal midden in de open ruimte ombouwen tot een megastal van meer dan 20.000 varkens. Na een geslaagde actie werd de vergunning geweigerd en kon dit worden tegengehouden.

Megastallen en megaserre

Ook onderwerpen die vandaag nog aan de orde zijn, pakten we aan, zoals het voorkomen van nieuwe (mega)stallen in de open ruimte en de valleigebieden. Als landelijke gemeente moesten we immers steeds waakzaam blijven voor het behoud van een landbouw op mensenmaat met respect voor de natuur en de valleien. We dienden onze omgeving meermaals te behoeden voor grote intensieve veefabrieken die onze natuur en de gewone boer zouden versmachten.

Een voorbeeld: de **megaserre** op de weg naar Kortenaken die van Joke Schauvliege groen licht kreeg omdat het landschap volgens haar niet verstoord werd want het werd weerspiegeld in het glas. Een kleine bijenhal kreeg daarentegen een ongunstig advies terwijl deze mastodont van een serre die de grootste uit de Benelux moest worden en grotendeels opgezet was om op een slinkse wijze groene stroomcertificaten binnen te halen, werd goedgekeurd. Het kostte ons veel energie maar de Raad van State verwees de vergunning van gemeente, provincie en minister naar de prullenmand. Er stond letterlijk in het arrest dat de argumentatie niet deugdelijk was.

We zien desondanks ook vandaag nog vele adviezen zonder een gegronde motivatie. Als het moet, gaan we recht op de pedalen staan en gaan we tot het uiterste, d.w.z. tot bij de Raad van State. De uitbreiding van een **varkensstal** op de grens met Halen konden we zo stoppen, samen met niet minder dan 3200 bezwaarschriften van de omwonenden. De milieuambtenaar van Halen had twee weken nodig om de bezwaren te verwerken. Gelukkig kozen de burgemeester en schepenen van Halen er na een eerste aarzeling ronduit voor om ons te steunen en deze Nederlandse uitwas tegen te houden. Het was dan ook een schrijnende zaak. Het bedrijf was echt een pest. De mest van de varkens van de Nederlandse eigenaar liep volgens de milieu-inspectie letterlijk door de muur naar buiten. De gracht naar de rivier de Velpe werd gebruikt om mest te lozen en het grondwater is er nu nog altijd ongezien vervuild. De gemeentebesturen van Geetbets en Kortenaken gingen eveneens achter ons staan en tenslotte gaf ook minister Koen Vandenheeuvel ons groot gelijk! Een anekdote die veel mensen en politici raakte, was die van de kleine boer die aan de Nederlandse uitbater vroeg waar hij met zijn mest naartoe moest aangezien de uitbater nu mest van duizenden varkens op de akkers uitreed. Het antwoord was letterlijk: "Dat is dan het recht van de sterkste"!

■ Protest tegen berging van radioactief afval in onze streek

Radioactief afval e.a.

Een andere grote dreiging die we in de jaren '90 konden afwenden, was de berging van het laagradioactief afval van de kerncentrales. Het Niras (Nationale Instelling voor Radioactief Afval en Verrijkte Splijtstoffen) had immers onze regio geselecteerd als één van de plaatsen om dit afval onder de grond te bergen. We wisten de bevolking te activeren en een enorme burgerbeweging in gang te zetten met ongeziene fietstochten, betogingen, fakkeltochten die zelfs een nationaal karakter kregen zodat uiteindelijk het Niras afzag van de plannen en het afval opsloeg op de productieplaats.

Maar ook andere kleine en grote dingen die vandaag normaal lijken wisten we op de agenda te plaatsen, zoals een containerpark, inzameling en oplossingen rond plastic dat destijds nog veelvuldig verbrand werd. We plaatsten kasten voor kerkuilen in Grazen, Geetbets en Rummen en organiseerden wandelingen. We namen deel aan tal van adviesorganen binnen en buiten onze regio en we lagen mee aan de basis van het huidige stikstofarrest.

Warandebos gered?

De historische site van het Warandebos is beschermd als archeologisch erfgoed en heeft een zeer hoge natuurwaarde. Hier stond ooit de imposante burch van Arnold van Rummen die na een belegering in 1366 tot ruïne herleid werd. Bovenop de ruïne ontwikkelde zich een prachtig bos met een bijzondere flora. 30 jaar geleden wou een privé-investeerder het kopen maar na overleg lukte het ons de gemeente te overtuigen om het aan te kopen. We kregen het echter nooit in beheer omdat een toenmalige schepen het als jachtgebied in gebruik had. We maakten wel beheerplannen en hielden er regelmatig gesmaakte wandelingen. Met enige ongerustheid en met spijt in het hart stellen we echter vast dat wij nu nauwelijks betrokken worden bij de nieuwe beheerplannen die de gemeente door het regionaal landschap laat opmaken. We volgen dit dossier met argusogen en blijven ervoor ijveren dat de natuur met zijn zeldzame plantengroei het niet moet afleggen tegenover scenario's die vooral inzetten op ontsluiting en ontwikkeling.

Aronst Hoek

Een mijlpaal voor onze regio was de start in 2001 van de aankopen voor het natuurgebied Aronst Hoek, inmiddels meer dan 300 ha groot. Wat daar gebeurd is, was niet zo lang geleden ondenkbaar. Conservator Marc Op de Weerdt was (en is) dag en nacht in de weer om alles te beredderen. Het natuurgebied is gelegen in de vallei van Gete en Melsterbeek en biedt enorme kansen voor natuurwaarden en herstel van moeras en beemdgebied. Het is één van de grootste, zoniet het grootste aaneengesloten natuurgebied in Vlaanderen. Door het onversneden karakter is het valleigebied vrijwel intact: een grootschalige open vallei met een aantal historische strategisch gelegen hoven/hoeves en voor de rest enkel bewoning aan de valleirand. Een gevarieerd valleilandschap met hooilanden, natte en overstroombare graasweiden, ruigten, moerassen, populierenaanplantingen en andere bossen. Ideaal voor soorten als wulp, watersnip, boomvalk enz. maar ook een potentieel broedgebied voor de kwartelkoning. We mogen dromen dat hier ooit de kraanvogel terugkeert: een groot deel van het gebied draagt op de kadasterplannen immers de naam Craenenbroek. Zachte recreatie kan en is belangrijk in het gebied maar het mag niet ten koste van de natuur.

Affiche uit 1993

De natuurgebieden in Kortenaken

De aankoop van het Heibos te Hoeleden (Kortenaken) in 2000 betekende eveneens dat er een actieve kern werd opgericht te Kortenaken. Deze kleine kern met Jaak Geebelen en Alex Belmans aan het roer richtte zich vooral op de plaatselijke reservatenwerking rond het Begijnenbos (Waanrode) en Heibos (Kortenaken). Tijdens de vorige eeuw was in Kortenaken het 'Red de Velp'-comité van Natuur en Landschap actief dat zich verzette tegen de rechtstrekking van deze rivier. Met de inrichting van een deel van Velpevallei als een wachtbekken kreeg dit gebied eveneens een natuurbestemming. Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) beheert momenteel een aanzienlijke oppervlakte natuurgebied in dit stroomafwaartse deel van de Velpevallei.

Het natuurgebied **Heibos**, ondertussen uitgegroeid tot een 100-tal ha, bestaat uit een oud loofbos doorspekt met heidefragmenten en weilanden, en is omringd door behaagde hooilanden. Het Heibos was vroeger een donker en soortenarm productiebos met voornamelijk uitheemse boomsoorten. Door natuurlijke verjonging gepaard gaand met gefaseerde kappingen krijgen inheemse bomen zoals zomereik, beuk en spork opnieuw kansen en ontstaan er

zonbeschreven plekken waar overdag vlinders dwarrelen en 's nachts vleermuizen kunnen jagen. Middenin en rond de oude bossen vind je een open landschap bestaande uit weilanden, vaak omlijnd door nieuwe hagen die er de voorbije 20 jaar werden aangeplant. Poelen en vijvers luisteren het landschap op, hier huist opnieuw de kamsalamander. Samen met lokale landbouwers zorgen we ervoor dat het oude kleinschalige en veelzijdige cultuurlandschap bewaard blijft.

Op de droge zandkoppen en verzuurde leemgronden ontwikkelden we twee heidegebiedjes. Hier floreren stekelbrem, blauwe zegge, struikheide, zandblauwtje en vele andere zeldzaamheden die uniek zijn voor de regio. Op lange termijn hopen we het gebied Gelbergen via de Heibos en het Driesbos met de Velpevallei te verbinden tot één groot natuurgebied.

■ Ook in het brede riviercomplex van Aronst Hoek met moerassen, ruigten en bos komen actueel zeer waardevolle en soortenrijke hooilanden voor met o.a. massaal brede orchis en knolsteenbreek. Deze worden extra gekoesterd en zorgvuldig beheerd. Foto Jaak Geebelen

■ Beheerteam op werkbezoek in het Begijnenbos met conservator Jorg Lambrechts en medebezieler Roel Baets (2019). Foto Jaak Geebelen

Het **Begijnenbos**, met Jorg Lambrechts als conservator, is één van de grootste bossen in Oost-Brabant. De laatste jaren heeft Natuurpunt meerdere percelen van dit eeuwenoude boscomplex kunnen verwerven of huren (ca. 30 ha) en doet de vereniging er alles aan om dit historisch en ecologisch waardevolle bos te vrijwaren voor de toekomst. Jammer genoeg kunnen de aankopen maar met mondjesmaat gebeuren. We moeten vaststellen dat buiten onze percelen de boomkappingen van oude eiken de voorbije jaren heel wat ecologische schade hebben veroorzaakt in dit boscomplex.

Uitdagingen

Er liggen heel wat uitdagingen op ons te wachten, zoals de Green Deal. In onze regio is dat vooral het beschermen en herstellen van **de natte gebieden, de zogenaamde wetlands, in een robuuste vallei** met ruimte voor de rivier, voor versterking van de biodiversiteit en voor klimaatbuffering. En verder de betonstop en ontharding. Het klimaat met droogte en de overstromingen zullen immers de toekomst beheersen.

Een shift van auto naar fiets is nodig, maar dan op een beredeneerde en verantwoorde manier. Als men de **IJzeren Weg** (fietspad op de spoorwegzate van Tienen naar Diest) die dwars door de vallei en de natuur loopt, wil verbreden tot fietssnelweg

■ IJzeren Weg: geen onnodige verbreding tot fietssnelweg met vernietiging van de waardevolle bermbegroeiing! Foto Jaak Geebelen

van 5 m breed en van verlichting wil voorzien om een graantje (en vooral subsidies) mee te pikken van de fietspaden hype, dan zeggen wij neen. Dit fietspad en zijn waardevolle bermbegroeiing vormt immers een mooie groene natuurverbinding waar de recreatieve fietsers voorrang moeten krijgen op de snelle fietsers die, zoals elders blijkt, voor veiligheidsproblemen zorgen. Bovendien zien we dat het pad verre van verzadigd is en het ook nooit zal zijn. Laat het platteland zijn landelijkheid behouden en behoud fietssnelwegen en appartementsgebouwen voor de verstedelijkte gebieden. Wij vragen de overheid dat wat ze als voornemen op papier zette, ook in de praktijk omzet.

En **dromen** doen we ook. Zo dromen we dat de Europese biodiversiteitsstrategie echt waar wordt en dat 30% van het grondgebied ooit terug natuur mag genoemd worden. En dat we ook ooit, in het op de kaart aangeduide Craenenbroek van Geetbets, terug echte kraanvogels mogen spotten nu na 200 jaar op ongeveer 10 km van hier Gru en Dru geboren werden.

Tot slot zijn we ook gelukkig dat natuur en milieu bij velen in het hart zit. De enquête 2.0 die de gemeente Geetbets hield, liet er geen twijfel over bestaan! Er is dus toekomst en potentieel om onze afdeling te laten groeien onder leiding van onze jonge voorzitter Arne, die we alle steun bieden.

■ Het Heibos in lentetooi (Kortenaken). Foto Jaak Geebelen

Getuigenis

Jaak Geebelen
Voormalig bestuurslid kern Hoegaarden
Conservator Heibos
Bestuurslid Natuurpunt Gete-Velpe

We had a dream

Hoe de kern Hoegaarden van Natuur en Landschap vzw tot stand kwam en haar inzet voor natuurversterking

Mijn Natuur en Landschapsverhaal startte in 1987 toen ik een huis kocht in het landelijke dorpje Meldert bij Hoegaarden. Enkele maanden daarvoor had ik via een wandeling het toen voor mij onbekende Meldert ontdekt. Die eerste indruk van de omgeving heeft me niet meer losgelaten. De historische dorpskern met zijn oude kerk, de kapel van Ermelindis met zijn Merovingische oorsprong, de resten van de Donjon van de heren Meldert, de statige vierkantshoeven, het verwilderde parkbos met zijn imposant kasteel, de diepe holle wegen en dan die prachtige Molenbeekvallei die Meldert met Hoksem verbond. Kortom een dorpje met een rijke historie en een prachtige natuur waarvan ik ieder detail wilde kennen. Wat ik toen nog niet beseftte, was dat de fusiegemeente Hoegaarden in zijn geheel een natuur- en landschapspareel was. Dat zou ik pas later ontdekken.

■ Valleiflank van de Molenbeek in Meldert tussen kerkhof en China met gobertange-ontsluitingen tot 2000 onder akker, nu een gevarieerd natuurgebied met kalkminnende soorten. Foto Jules Robijns

■ Kasteelpark van Meldert. Na de verwerving van het gebied tijdens de vorige eeuw herstel van het oude parklandschap, hier het beheerde hooiland. Foto Jules Robijns

Oprichting kern Hoegaarden

Na mijn verhuis maakte ik mij lid van Natuur en Landschap vzw (nu Natuurpunt Oost-Brabant). In die tijd had N&L haar hoofdkwartier in Tienen en niettegenstaande Hoegaarden binnen haar werkingsgebied viel, was daar toen nog geen actieve kern. Dat die nood aan een **lokale actieve kern** wel degelijk groot was, werd alsmat duidelijk. De afgeronde ruilverkavelingen Melkwezer en Hakendover hadden ondertussen een spoor van

■ De Schoorbroekbeek werd door de provincie in 1993 uitgediept, rechtgetrokken en ingekapseld in een oeverversteving van hardhout. Foto Jaak Geebelen

■ Dezelfde Schoorbroekbeek werd op ons aandringen enkele jaren later omgevormd tot een ondiepe beek met nieuwe kansen voor een rijke oevervegetatie. Foto Jaak Geebelen

natuur- en landschapsvernieling aangericht in het zuidoosten van Vlaams-Brabant en het startschot voor de ruilverkaveling Hoegaarden was inmiddels ook al gegeven. De vrees dat we hier in Hoegaarden hetzelfde lot zouden ondergaan door betonneringen van veldwegen, opvullingen van holle wegen, afgravingen van taluds, verwijderen van houtkanten en kavelvergrotingen was de aanleiding om in Hoegaarden een kleine actieve kern op te richten waarin Frank Doperé, Eddy Stas en Jeanne van Muylen een belangrijke rol zouden spelen. De oprichting van deze kern werd door het gemeentebestuur met argusogen bekeken. Hoegaarden was immers een typische plattelandsgemeente waar natuurbeschermers in die tijd niet welkom waren omdat men er vaak een loopje nam met de natuur- en milieubelangen ten voordele van andere belangen. Vele dorpsgenoten beschouwden ons immers als vreemdelingen die zich beter niet konden bemoeien met hun gewoontes en gebruiken. Eén van deze gewoontes was bijvoorbeeld het opvullen van holle wegen en moerassen met allerlei afbraakmaterialen of het besproeien van de bermen met herbiciden.

Kern Hoegaarden in actie ter bescherming van natuur en milieu

De bescherming van de **holle wegen** beschouwden we toen als één van onze belangrijkste doelen omdat zij de dragers waren van de belangrijkste ons bekende natuurwaarden. Na overleg met de gemeente werd het beheer van de in onbruik geraakte Marollenweg aan ons toevertrouwd. Met veel enthousiasme begonnen we bermen te maaien en het zwerfpuil op te ruimen. Maar al vlug was de ontgoocheling groot toen we constateerden dat er met medeweten van de gemeente grote hoeveelheden bouwafval in deze holle weg werden gestort. We hebben toen niet gearzeld om dit voorval aan te kaarten via de pers.

Het was het begin van een zeer moeilijke verhouding met het gemeentebestuur voor de komende jaren. Zo stelden we de gemeente medeverantwoordelijk voor allerlei **milieubelastende vergunningen en natuurdelicten**: vergunningen voor varkensstallen, de kapping van de eeuwenoude eiken in het parkbos van Meldert, hun steun aan de ruilverkaveling oude stijl, het gebruik van de illegale gemeentelijke stortplaats, de spoorwegzate van Rommerson die gebetonneerd ging worden, hun steun aan de inrichting van een wachtbekken oude stijl in het Schoorbroek, het vergunnen van een hinderlijke kleiduifschietstand in een voormalige zandgroeve, vergunningen voor verkavelingen, het betonneren van landelijke wegen,...

Terwijl er in Hoegaarden zoveel mogelijkheden waren voor **natuurversterking** werden we voortdurend in een defensieve positie geduwd omwille van de opeenvolgende milieuaanslagen. Tegen elke misdrijf lieten we een pv opstellen of tekenden we

bezwaar aan tegen ongeoorloofde vergunningen. Dit zorgde ervoor dat Hoksem gevrijwaard bleef van een grootschalige varkensstal, dat de verkaveling achter de kerk van Meldert niet vergund werd, dat het dumpen van afval in de holle wegen sterk verminderde...

De kapping van de **eeuwenoude bomen in het parkbos van Meldert** hebben we met man en macht proberen tegen te houden. Helaas zonder succes. Deze vergunning hield immers verband met een toewijzing van een stuk grond aan de gemeente voor de uitbreiding van het voetbalveld van Meldert.

Natuur veiligstellen door verwerving en aangepast beheer

Na deze kapping groeide het besef dat enkel via een aankoop dergelijke natuurgebieden kunnen gered worden. Na aandringen bij de Raad van Bestuur van Natuur en Landschap kregen we de toestemming om de aankooponderhandelingen op te starten. Deze onderhandelingen resulteerden in onze eerste aankoop van 10 ha in het 'Meldertbos'. Dit was tevens het startschot van een lange reeks van aankopen in de Hoegaardse valleien.

Bij de aanleg van een **wachtbekken in de vallei van de Schoorbroekbeek**, in opdracht van de toenmalige provincie Brabant, werden alle ecologische principes terzijde geschoven. De beek werd er rechtgetrokken, uitgediept en ingebed in oeverversteving van tropisch hardhout. De bodemverniëting, de nivelleringsen en de ontwatering van de vochtige weilanden waren nefast voor het gebied. Toen het gebied onder de bevoegdheid kwam van de provincie Vlaams-Brabant werden er onderhandelingen opgestart om de natuur te herstellen. De beek werd terug ontdiept en verbreed zodat er een waterrietvegetatie ontstond.

De **oude spoorwegzate in Hoegaarden** was een floristisch pareltje dat we voortdurend bij burgemeester Huon ter sprake brachten. Om deze waarden te behouden waren immers dringende beheeringrepen noodzakelijk. Het beheer van de zate (de plaats van het vroegere rangeerstation) werd uiteindelijk aan Natuurpunt vzw toegewezen maar de oude spoorbedding werd een gebetonneerd fietspad.

Inzet voor een groenere ruilverkaveling Hoegaarden: een mijlpaal in de ruilverkavelingsgeschiedenis

Onze viertallige kern had eveneens een grote natuurwetenschappelijke ingesteldheid. Wekelijks **inventariseerden** we een gedeelte van ons werkingsgebied. Om het nodige wetenschappelijke weerwerk te bieden aan de ruilverkavelaars was het immers nodig om de natuurwaarden in kaart te brengen en te publiceren. Tijdens dit inventarisatiewerk groeide het besef dat Hoegaarden ook buiten het netwerk van

▲ De vereniging Natuur en landschap organiseerde in Meldert een actie- en studiedag rond het thema ruilverkaveling en natuurbehoud. Op onze foto: Stef Bogaerts, Luk Vervoort, Frank Doperé, Jeanne Van Muylen, Hugo Abts, Jaak Geebelen, Jan Willekens en Eddy Stas.

■ Om onze wensen i.v.m. de ruilverkaveling Hoegaarden kracht bij te zetten organiseerden we in 1991 een studie- en actiedag in Meldert. Naar aanleiding van deze actiedag publiceerden we een uitgebreide syllabus waarin we de natuurwaarden en de knelpunten van de ruilverkaveling belichtten. Foto Jaak Geebelen

holle wegen enorme potenties had. Deze potenties situeerden zich voornamelijk op de kalkrijke valleihellingen en in het alluviale gedeelte van de vallei van de Molenbeek (Mene) en de Schoorbroekbeek (Rosdel). De valleihellingen waren grotendeels in landbouwgebruik terwijl de nattere valleiden vaak beplant waren met populieren of waren geëvolueerd tot verruigde hooilanden nadat ze door de landbouw waren verlaten. Er waren in deze valleien nog voldoende floristische relictten aanwezig om ons ervan te doen dromen om hier twee topreservaten te ontwikkelen.

De weinig rooskleurige plannen van de ruilverkavelaars bereikten ons via Jules Robijns die onze afgevaardigde was in de Commissie van Advies. We besloten daarom een **colloquium** te organiseren in zaal Odette te Meldert over de ruilverkaveling Hoegaarden met de nadruk op de kansen voor natuurversterking.

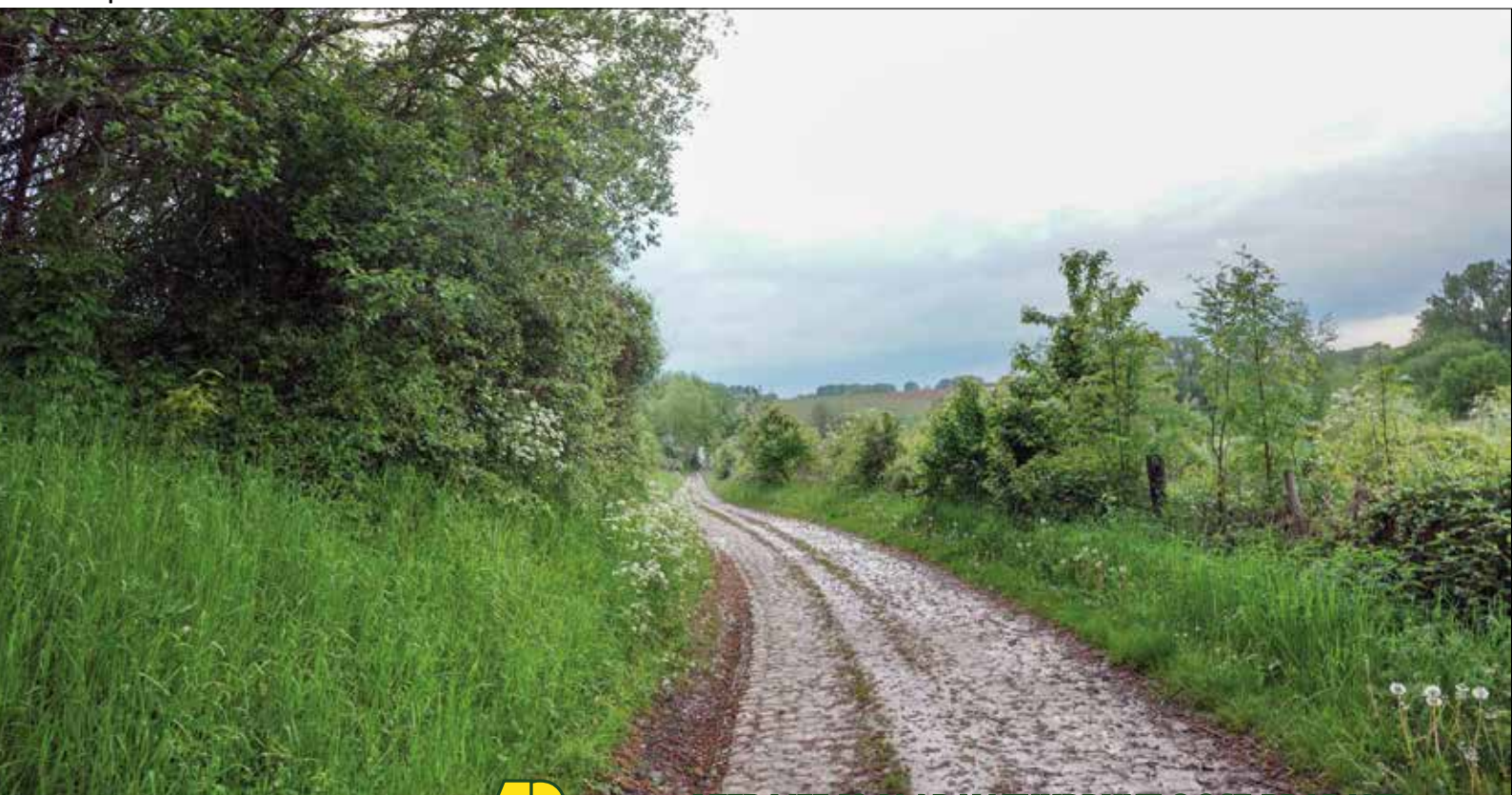
■ Kasseiweg ter hoogte van Galg (Meldert). Ten gevolge van het protest kregen verschillende holle wegen een verharding in kassei in plaats van beton. Foto Jaak Geebelen

In een bijhorende lijvige **syllabus** werd al onze kennis gebundeld omtrent de holle wegen, graften en beekvalleien en een onderzoek naar de toekomstperspectieven, natuurbehoud en -ontwikkeling. Dit colloquium kende een ruime weerklank en werd bijgewoond door vele mensen die betrokken waren bij deze ruilverkaveling. Ook het instrument ruilverkaveling werd hierbij grondig in vraag gesteld. We bespaarden ons geen moeite om onze visie uit te dragen via de pers.

Deze ruilverkaveling bevatte immers te weinig natuurversterkende maatregelen en men voorzag te veel beton voor de verharding van het wegennet. Het structuurplan bevatte weliswaar een aantal zones bestemd voor natuurbestemming. Maar dit was ruim onvoldoende. Bovendien werden er geen garanties gegeven dat deze zones daadwerkelijk in beheer kwamen bij Natuurreservaten (nu Natuurpunt).

Toen in 1993 het **structuurplan** aan een openbaar onderzoek werd onderworpen, kwam alles in een stroomversnelling. Op dat moment was Norbert De Batselier (SP) minister van Leefmilieu en dus tevens de eindverantwoordelijke van de ruilverkaveling. We vonden ook een bondgenoot bij de plaatselijke SP waarin gemeenteraadslid Louis Vandewijngaarde een cruciale rol vervulde. In verschillende dossiers zoals de ruilverkaveling, de illegale kleiduifschietstand en de sluikstortproblematiek stonden ze aan onze kant. Ze nodigden Louis Tobback en Frank Vandenbroucke uit voor een wandeling in het ruilverkavelingsblok en dit met heel wat mediabelangstelling. Het was duidelijk dat ze ons protest ondersteunden. Zonder deze **politieke steun** zou deze ruilverkaveling er totaal anders hebben uitgezien.

Op vraag van de minister werden daarna de plannen aangepast. Een aantal wegen in de valleien zouden niet worden verhard. Voor een aantal andere wegen werd een verharding in **2-sporen beton of kassei** voorzien. Het voorziene **natuurontwikkelingsgebied**

■ Zuidelijke valleiflank van de Menevallei in 2021. Ook hier werden de flanken terug omgezet naar hoogwaardige natuur.
Foto Jaak Geebelen

werd extra uitgebreid met 24 ha. In de vallei van de Schoorbroekbeek werden een aantal **bufferstroken** voorzien langs de valleibegleidende taluds en langs de Lange Broekstraat. Uiteindelijk slaagden we erin om 60 ha, vnl. gesitueerd in de valleien van de Schoorbroekbeek en de Menevallei, een natuurbestemming te geven. Het was ook niet evident dat deze gronden naar Natuurpunt zouden gaan. De afdeling Natuur van de Vlaamse Gemeenschap was immers ook vragende partij om de Menevallei onder haar bevoegdheid te nemen. Maar we bleven deze verantwoordelijk opeisen. Zelfs binnen Natuurpunt moesten we sommige mensen hiervan overtuigen omdat men vreesde dat we het beheer van deze gebieden niet zouden aankunnen. Zoals later zou blijken was het een goede keuze dat we de verantwoordelijkheid voor beide valleien hebben opgenomen.

Maar **buiten de natuurontwikkelingsgebieden** zou de natuur en het landschap toch zeer zwaar moeten inboeten. Om wegverbredingen mogelijk te maken werden vele taluds van holle wegen eenzijdig afgegraven. Talrijke groeiplaatsen van bijzondere plantensoorten gingen hierdoor verloren. Overgedimensioneerde ingrepen aan de bestaande waterlopen en vloedgrachten strookten niet met de garanties van de VLM dat de waterwerken zouden beperkt blijven tot ruiming en een plaatselijke hertracering van bestaande grachten met behoud van de huidige diepten.

Vervolg van het verhaal: ontwikkeling van topnatuur in Hoegaarden

Ondertussen was de ook verenigingsstructuur veranderd. Zo sloegen de kernen Hoegaarden, Tienen, Boutersem, Glabbeek en Bierbeek van NPOB de handen in mekaar en vormden samen de **afdeling Natuurpunt Velpe-Mene**. Binnen deze afdeling met Hugo Abts als voorzitter werd zwaar ingezet op het aankopen van gronden in de Hoegaardse valleien. O.a. onze aankoper Lieven Deschamphelare slaagde erin om heel wat belangrijke ontbrekende puzzelstukken te verwerven. In 2000 verliet ik Meldert om me o.a. te wijden aan een nieuw natuurproject m.n. het Heibos te Hoeleden. De goed geoliede afdeling Velpe-Mene slaagde er de voorbije 20 jaar in om de Hoegaardse reservaten aanzienlijk uit te breiden en ze om te vormen tot een voorbeeld van Vlaamse topnatuur. Maar dat is een ander verhaal. Een droom die uiteindelijk werkelijkheid werd.

■ Door de ruilverkaveling werden vele bermen van holle wegen eenzijdig afgegraven. Foto Jaak Geebelen

■ Zuidelijke valleiflank van het Rosdel ter hoogte van de Blotenberg (Hoegaarden) in 2021. Eén van de vele voormalige akkers die in het kader van de ruilverkaveling konden verworven worden door Natuurpunt en daarna werden omgevormd tot bloemenrijk hooiland. Foto Jaak Geebelen

Getuigenis

Hugo Abts

Voorzitter Natuurpunt Velpe-Mene

Ruilverkavelingen in Natuurpunt Velpe-Mene

1985

36 jaar geleden: extra-editie tijdschrift Natuur en Landschap over ruilverkaveling Hoegaarden en holle wegen. Met tentoonstelling, wandeling, voordracht.

Drie ruilverkavelingen verder wordt er nog steeds geijverd voor meer natuur en behoud landschap in de ruilverkavelingen: ruilverkaveling Hoegaarden, ruilverkaveling Vissenaken en ruilverkaveling Willebringen. Tezelfdertijd was er de actie tegen de rechte trekking van de Velpe en voor een levende Velpe.

2001

Resultaten Hoegaarden: Rosdel met Hutteveld, Blinde Ezel, Katerspoel, Keiberg, Meiveld, Schoorbroek en deel Mene-Jordaan met Achter Kerkhof, Galg, China, Wijttebroek zijn natuurreservaten rijk aan biodiversiteit.

De Velpe is een kronkelende rivier gebleven met hoge structuurdiversiteit: een uitzondering in het bekenlandschap.

2008

In de ruilverkaveling Vissenaken wordt ondanks alle tegenstand vlakvormige natuur bedongen: Zeypveld, delen Rozendaalbeekvallei, In de Zon, Dalembroek, uitbouw Paddepoel en aangrenzende Middenloop Velpevallei tot robuuste reservaten

■ Naast de realisatie van 129 ha bijkomende vlakvormige natuur en 61 km brede bufferstroken voor onze holle wegen is ook het behoud van onverharde landwegen een belangrijk strijdpunt in de ruilverkaveling Willebringen. Foto Pieter-Jan Alles

rijk aan biodiversiteit. Aan de Paddepoel is een doorstroommoeras gerealiseerd. Enkel de inzet van Natuurpunt Velpe-Mene maakte deze realisaties mogelijk. Stel je onze streek voor zonder deze gebieden. Of de coronaperiode zonder deze wandelingen...

2021-2023

De ruilverkaveling Willebringen is in een beslissende fase: het goedgekeurd plan bevat een resultaatsverbintenis voor 129 ha bijkomende natuur en 61 km groenblauwe dooradering van landschap met brede stroken. Maar de effectieve realisatie stukt en moet afgedwongen worden. Niet half maar in zijn geheel: verdere uitbouw van natuurreservaat Mene-Jordaan met Keulens Broek, brongebied Molenbeek (2de tak), Pertseveld, Jordaan en Fonteinbeek, Zegelberg-Wijttebroek, uitbouw van Aardgat en Kleinbeek, Menevallei in Oorbeek, Hazenberg, Molensteen en Velpevallei, Snoekengracht, Vondelbeek/Kop Koutemveld en Terassenlandschap. Daar gaan we nu voor. En ook voor de 61 km groenblauwe dooradering landschap. We maken plannen voor vernatting en hermeandering in Velpe-, Mene-Jordaan- en Getevallei.

2041-2043: 20 jaar later.

De natuurgebieden zijn verbonden in een netwerk robuuste natuurcomplexen in Mene-Jordaan-, Velpe- en Getevallei. De boskernen zijn versterkt en uitgebreid. Groenblauwe dooradering waar in 2021 voor gevochten werd binnen ruilverkaveling

■ Door onze inbreng binnen de ruilverkaveling Vissenaken kon in de middenloop van de Velpevallei in de omgeving van de Paddepoel een doorstroommoeras gerealiseerd worden. Een eerste stap naar een Blue Deal. Vervolgstappen zowel in de Velpevallei als in de Getevallei zijn nodig. Foto Pieter-Jan Alles

■ Roerdomp en kiekendief zijn beide soorten waarvoor soortenbeschermingsprogramma's nodig zijn in het kader van de Europese verplichtingen. De vernatting in Velpevallei en Getevallei moet op termijn ook bij ons een leefbare populatie garanderen. Voor de blauwe en grauwe kiekendief lopen soortbeschermingsprogramma's op het Honsems plateau en het plateau van Outgaarden. Foto roerdomp: Marc Van Meeuwen. Foto blauwe kiekendief: Karel Van Rompaey.

Willebringen is algemeen. De oude ruilverkavelingen kregen een remake om deze groenblauwe dooradering te realiseren. Hermeandering van Velpe en Gete en uitgevoerde vernatting in de valleien is een feit. Water wordt zoveel mogelijk opgehouden in het landschap i.p.v. direct afgevoerd via elk jaar uitgediepte grachten. Iedereen vindt deze grote natuurcomplexen even evident als wij in 2021 Rosdel-, Mene-Jordaan- en de wandelingen vanuit De Gors evident vonden.

De plantenwerkgroep maakt een publicatie over de orchideeën- en de florarijckdom op de droge graslanden op Pertseveld, Zegelberg, Rosdel en kop van Koutemveld en een vergelijking met de kalkgraslanden in Nederlands Zuid-Limburg en de Gaume. Naast klaver-, dwerg- en staartblauwtje zijn de zuidgerichte Gobertangehellingen op Pertseveld en Zegelberg-Wijtebroek gekoloniseerd met soorten waarvoor wij nu naar de Gaume of de Voerstreek en Nederlands Zuid-Limburg gaan. De geelgors heeft vanuit ons Honsems-Hoegaards bolwerk het Hageland en de Zuiderkempem terug gekoloniseerd. Op de plateaus en de valleiovergangen broeden kneu, roodborsttapuit en grauwe klauwier in de struwelen van sleedoorn, meidoorn, wilde rozen, kornoelje en kardinaalsmuts die bloeien van maart tot in de vroege zomer en kleuren van de bessen in najaar en winter. De groenblauwe dooradering is een feit. De akkernatuur op de

plateaus van Honsem, Outgaarden en Brakouter resulteren in een mooie populatie grauwe gors, gele kwik en veldleeuwerik. Er is ook een kleine populatie van de blauwe en grauwe kiekendief. De patrijs is terug talrijk aanwezig.

In de Getevallei is inmiddels een gedurfd Blue Deal-programma gerealiseerd dat nog verder gaat dan de door gemeenten – onder impuls van de Boerenbond – in 2020 afgewezen voorstellen van Natuurpunt in het kader van het Strategisch Plan Getevallei. De grote natuurgebieden zijn aaneengeregend tot natuurcomplexen. In de Blue Deal-moerassen in de Velpevallei (Paddepoel en middenloop Velpe, wachtbekken Miskom en in de bovenloop in Molensteen) en Getevallei zijn de grote natuurcomplexen inmiddels gerealiseerd en dit van Tiens Broek tot Aronst Hoek. In Getevallei en het Vinne (Kleine Gete) broedt een leefbare populatie roerdomp, kwak, woudaapje en grote karekiet. De populatie wulp in Gete- en Velpevallei heeft standgehouden door aangepast beheer. Maar ook kwartelkoning broedt terug in Getevallei en Demerdelta.

De Velpe en Gete kronkelen in een meanderende loop door een brede vallei. Trage wegen door het agrarisch landschap en de vallei laten de mensen hiervan genieten: quality time in eigen regio.

■ Hiervoor doen we het: een bont palet van zeldzame soorten die terug voorkomen in de regio. Orchideeën: bokkenorchis, bleek bosvogeltje, hondskruid, bijenorchis, bokkenorchis... Foto's Luc Nagels, Jules Robijns, Jules Robijns en Dieter Bauwens. Rechts: dwergblauwtje. Foto Pieter-Jan Alles

Getuigenis

Ewoud L'Amiral
Initiatiefnemer Groene Vallei

De Groene Vallei... een bakermat van natuurbehoud in Oost-Brabant

Vandaag is De Groene Vallei een adembenemende groene oase in het drukbevolkte gebied tussen Leuven, Brussel en Mechelen, met nog ongerepte landschappen. Het is een groot gebied met een landschap dat zeer divers is. Moerassen, bossen, graslanden, struwelen wisselen af met landbouwlandschappen en weidse vergezichten.

Maar hier zijn decennia over gegaan, voor het is wat het nu is, een aanknopng met wat het ooit was...

De voorgeschiedenis

Natuurbeschermers zijn hier in 1977 de uitdaging aangegaan met de uitbouw van een eerste natuurreservaat in de regio: het Torfbroek. De erkenning van de eerste percelen gebeurde al in 1981. Zo werd het Torfbroek het eerste erkende natuurreservaat in Vlaanderen. Inmiddels is de oppervlakte beheerd als natuurreservaat in de Groene Vallei uitgegroeid tot meer dan 560 ha. Omdat we te maken hebben met de historische versnippering van het gebied is er momenteel weinig speelruimte. Niet alleen weinig speelruimte, maar ook constante bedreigingen zoals de mogelijke verlenging van de landingsbaan van Brussels Airport die tot vlak tegen het Silsombos en het Torfbroek zou komen te liggen.

Sinds de jaren '80 en '90 van vorige eeuw werden systematisch percelen aangekocht in de Molenbeekvallei en Kastanjebos, Silsombos, Rotte Gaten,... Voornamelijk kwelgebieden. Het werd

■ Orchissen in Silsombos. Foto Ewoud L'Amiral

een race tegen de klok om te redden wat er te redden viel. Tussen de toen monotone populierenaanplanten en schrale landbouwlandschappen waren er nog snippers, elementen die je deden dromen van oude gloriën, sporen van wat was en misschien ooit wel weer zal zijn. Typend voor de Groene Vallei is het kalkrijk grondwater. Dankzij grote hoeveelheden kalkrijke kwel die er aan de oppervlakte komt, kwamen en komen er opnieuw zeer zeldzame moeras-, vijver- en graslandbiotopen voor. Het gebied vormt zo een belangrijk leefgebied voor wel 14 Europees beschermde soorten.

Zo begon mijn verhaal

Als 20-jarige kwam ik in 1996 in deze streek terecht, afkomstig uit Beersel, uit een regio waarvan ik toen dacht dat ze één van de meest biodiverse en mooiste was van Vlaanderen (Hallerbos, Zoniënwood, Kesterheide,...). Ik begon te werken voor Natuurreservaten Oost-Brabant (nu Natuurpunt Oost-Brabant), en verhuisde met mijn toenmalig vrijwillig engagement van (JNM en Wielewaal) Zuidwest-Brabant naar deze streek.

Ik begreep in die beginfase als ongeletterde natuurbeheerder niet waar ze hier in godsnaam mee bezig waren... Het Torfbroek was echt wel whaaw, maar al die populierenbossen verwerven en er aan natuurbeheer gaan doen, in gebieden met toen niet-klinkende namen als Silsombos, Rotte Gaten, Molenbeekvallei... begreep ik aanvankelijk niet. Als ik dan nog eens bij de burens

■ Foto Ewoud L'Amiral

■ Bosanemonen in het Hellebos, natuurgebied in Kampenhout.
Foto FB NP Kampenhout

ging kijken en mee beheren in het Rosdel, de Velpevallei... waar ze perceeltjes 'akkers' aan het aankopen waren, snapte ik er al helemaal niets van. Als je echter vandaag Oost-Brabant doorkruist, besef je pas hoezeer Natuurpunt Oost-Brabant het landschap en de biodiversiteit fundamenteel heeft veranderd.

Als jonge professionele medewerker en vrijwilliger in Natuurpunt Oost-Brabant had je ontzettend veel geluk: je kreeg de tijd om te leren, je werd omringd door mensen die je met passie, enthousiasme en kennis geduldig omkaderden en bijstonden. Daar ben ik dankbaar voor. Mijn eerste contacten 'on the field' met Jan Wouters, Michel Janssens, Gilbert Capelle en een Luc Vervoort, waren een openbaring. Evenals het ontdekken van de verscholen pareltjes, die als zaadjes lagen te wachten om opnieuw te groeien en te bloeien, om de omgeving te heroveren en opnieuw kleur te geven aan het landschap. Als je dan nog eens gedragen en gesteund werd en het vertrouwen kreeg van pioniers als Hugo Abts krijg je vleugels, en begin je te geloven in jezelf en stuw je als deel van het team het project mee vooruit.

Project De Groene Vallei

Als beweging en team werken aan natuurbehoud is als estafettelopen. Het gaat om inhoud en timing. Zo is het ook gegaan bij de opbouw van het project Groene Vallei.

In de winter van 2011 besloten 4 afdelingen, Herent, Kampenhout, Kortenberg en MaViSt, om hun puzzelstukken te verbinden tot een veerkrachtig geheel 'De Groene Vallei'. Doel was en is tevens om verder te kijken dan de eigen natuurgebieden en tegelijk een maatschappelijke impuls te geven aan de hele regio. Met de goedkeuring van een provinciaal project in 2014 trok ook de provincie Vlaams-Brabant mee aan de kar. Eén voor één stapten maatschappelijke en landelijke actoren mee in het verhaal.

■ Natuurgebied Molenbeekvallei beheerd door NP Herent. Foto FB NP Herent

■ Bezoekerscentrum Groene Vallei. Foto NP Kortenberg

Bezegeld met een intentieverklaring, waarin alle deelnemende partijen verklaarden mee te willen bouwen aan dit positieve verhaal. De resultaten van ons natuurbeheer blijven zich intussen opstapelen dankzij de synergie van de beweging en de puzzelstukken die we leggen naar een robuuste vallei.

Ondertussen hebben we een eigen bezoekerscentrum gerealiseerd als poort naar de Groene Vallei. Dat bezoekerscentrum is een bouwsteen geworden van onze beweging in de Groene Vallei. Het is veel meer dan een paar muren, een dak en het logo van Natuurpunt. Een bezoekerscentrum is geen doel, maar een proces waar we als vereniging aan werken. Het bezoekerscentrum biedt nieuwe kansen aan vrijwilligers met verschillende profielen en talenten, waardoor het aantal actieve mensen binnen onze vereniging groeit. Het werkt natuurlijk ook versterkend voor de mensen die al lid zijn van de vereniging, en lid kunnen worden. Vorig jaar werden er meer dan 100 nieuwe leden geworven!

Vrijwilligers dragen het project

Het project van de Groene vallei is maar mogelijk gemaakt dankzij de inzet van de vele estafettelopers, waarvan er velen al decennia meedoen. Namen noemen zou oneer aandoen aan de teamleden die ik niet vermeld, maar toch... In zo'n estafetteteam heb je ook ervaring en uithoudingsvermogen nodig, en dan kan ik niet naast Patrick Luyten.

Ik ken Patrick al van de eerste dag dat ik hier arriveerde in 1996, toen al vol ervaring en passie. Zijn doorzettingsvermogen en zijn energie hebben ertoe bijgedragen dat we vandaag staan waar we staan, en nog steeds verder groeien. Enkele jaren geleden vervoegde Saskia Ribbens het team, zorgde voor een impuls dat het project Groene Vallei naar een versnelling hoger schakelde. Feit is, zonder de vele estafettelopers, met grote én kleine taken bestaat

■ Ondertekening Intentieverklaring 2016. Foto Eric Malfait

de Groene Vallei niet. Vrijwilligers die sporadisch meedraaien of vrijwilligers die bijzondere taken opnemen maken een wereld van verschil. De toekomst voor de Groene Vallei ziet er goed uit dankzij een groeiend en enthousiast team, waarvoor de fundamenten zijn gelegd door verschillende generaties vrijwilligers sinds 1977! Nodig zal het zijn, want de uitdagingen en de verantwoordelijkheden zijn groot, enkele van de Groene Vallei-habitats zijn op Europese schaal zeer belangrijk voor o.a. haar galigaanvegetaties en kalktufbronnen. Maar ook voor habitats zoals kranwiervegetaties, voedselarme verlandingsvegetaties en kalkmoerassen zijn onze inspanningen essentieel. Door de eeuwen hebben deze grondwaterafhankelijke habitats er zich ontwikkeld. Aan ons om deze te laten standhouden en verder te laten groeien.

■ Oranjetipje op pinksterbloem. Foto Ewoud L'Amiral

■ Kick-off Groene Vallei 2014 met Patrick Luyten. Foto Eric Malfait

VERREKIJKER GEZOCHT?

KOM LANGS & TEST MEER DAN 100 MODELLEN

GPO

KITE OPTICS

VORTEX

SWAROVSKI
OPTIK

Kowa

ZEISS

Leica

**OPTIEK
MERTENS**

WWW.OPTIEKMERTENS.BE [WEBSHOP] - INFO@OPTIEKMERTENS.BE - 016 26 22 72
LEUVENSESTRAAT 1, KESSEL-LO [LEUVEN] - DI T.E.M. VRIJ: 10u - 18u, ZAT: 10u - 17u

50 JAAR REGIONALE VERENIGING NATUUR EN LANDSCHAP NATUURPUNT OOST-BRABANT

Terugblik op een geslaagde viering 50 jaar Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, op de weide van Rock Werchter

We registreerden op **19 september** niet minder dan 633 bezoekers. We kunnen dus van een succes spreken qua opkomst.

Ver(be)wondering over verenigingsmarkt met stands van de afdelingen

Bezoekers van buiten de vereniging en van buiten de regio keken met verwondering en bewondering naar de stands van onze afdelingen. De stands brachten de lokale verenigingswerking in beeld: een terugblik op de voorbije 50 jaar en een vooruitblik naar de komende 20 jaar. Elke afdeling deed dit met enthousiasme en vanuit een gedreven engagement waardoor de ziel van de werking van onderuit goed naar boven kwam.

Bij de stands stonden ook de banners van de campagne **'Robuuste Valleien voor klimaatbuffering en versterking biodiversiteit'** opgesteld. Hiermee zette Natuurpunt Oost-Brabant én de problematiek én haar pionierswerking rond integrale aanpak van waterbeheer, biodiversiteit, natuurontwikkeling en klimaat in de kijker. En dit niet alleen met grote principes maar concreet uitgewerkt voor de verschillende valleien binnen haar werkingsgebied.

De rondleiding van de personaliteiten langs de stands toonde aan en illustreerde visueel hoe 50 jaar werking van onze vereniging het verschil heeft gemaakt en nog maakt voor het landschapsbeeld in Oost-Brabant en voor de reservatenuitbouw en de biodiversiteit.

Onze resultaten en de nadruk op onze specifieke rol en opdracht kwam alleszins bij de aanwezige personaliteiten en genodigden goed over. Hierdoor zal onze beleidswerking ongetwijfeld een boost krijgen en de dialoog met de verschillende beleidsinstanties versterkt worden. De pers nam ook de toekomstvisie op.

Ambitieuze vooruitkijken: uitbouw 30% natuurgebied in samenhangende complexen en groenblauwe dooradering van het landschap

Het is intussen duidelijk dat we in Oost-Brabant een breed en gedragen verhaal hebben dat voortbouwt op een lange werking. Nu kijken we echter vooral ambitieus vooruit. Het streefbeeld dat ons voor ogen staat, is dat van grote samenhangende natuurcomplexen op ecosysteemniveau met een rijke biodiversiteit die tevens dienstdoen als klimaatbuffer en spons voor de waterhuishouding. En dat onlosmakelijk verbonden met een kwaliteitsvol en aantrekkelijk landschap en een landbouw die oog heeft voor milieu- en natuurkwaliteit. Daarnaast is vergroening en de leefbaarheid in de bebouwde omgeving van essentieel belang.

De vereniging wil zich ook expliciet en bewust blijven positioneren met haar sterke beleidswerking en als waakhond van het milieu- en natuurbelang bij het vergunningenbeleid.

Vrijwilligers op alle niveaus maken de vereniging

De organisatie en het verloop van de dag weerspiegelde de vrijwilligerswerking – het DNA van onze vereniging – over heel de lijn: bij de opbouw van de stands, de organisatie van onthaal, catering en organisatie op het terrein en de begeleide wandeling langs het natuurgebied van de Anti-tankgracht, dat door Natuurland Haacht is tot stand gebracht en waar natuur en erfgoed samengaan.

NPOB VIERT was vooral een ontmoetingsdag voor veel vrijwilligers, medewerkers van vroeger en nu, van gewone gezinnen met een hart voor natuur en met vele genodigden. Contacten werden gelegd of hernieuwd. Het feest toonde een grote vrijwilligersfamilie van gedreven en geëngageerde mensen, bekommerd om natuur en milieu voor de huidige en toekomstige generaties.

- 20 afdelingen richtten een afdelingsstand in op de weide van Rock Werchter. Foto Eric Malfait
- Ondertekening Biodiversiteitscharter NPOB door gemeente Rotselaar. Foto Frank Maes
- Optreden Vlierbeekband, een band van Natuurland vrijwilligers van afdeling Leuven

Bij het slot kregen de aanwezige stichters en de vrijwilligers met een lange staat van dienst een oorkonde uit waardering voor hun inzet.

Onze bijzondere dank gaat uit naar alle afdelingen en JNM voor hun participatie aan de verenigingsmarkt met hun stand en enthousiaste permanentie. Dank ook aan de muziekbands die het feest opluisterden.

In het bijzonder willen we de gastafdelingen Rotselaar, Haacht en Tremelo danken voor de inzet van zoveel vrijwilligers. Dank ook aan het team dat de campagne en de afdelingsposters coördineerde.

- Vrijwilligers geven uitleg aan de genodigden bij hun afdelingsstand. Foto Frank Maes
- Genodigden luisterden geïnteresseerd bij de rondleiding. Foto Frank Maes
- Uitreiking oorkonde aan vrijwilligers NPOB met een lange staat van dienst. Foto Deroey BMB

*Bij het praatcafé gaven vier sprekers hun visie op de uitdagingen en toekomstperspectieven:
Kris Decler (INBO, volgt de Europese Biodiversiteitsstrategie), Tobias Ceulemans (onderzoeker KULeuven),
Luc Vervoort (onze Hagelandkenner bij uitstek) en Ronald Jacobs (verantwoordelijke beleidswerking NPOB).*

*Ook de voorzitter van Natuurpunt Vlaanderen nam het woord om de vereniging
proficiat te wensen met haar 50 jaar inzet voor natuur en landschap.*

**Kris Decler,
Instituut voor Natuur- en
Bosonderzoek (INBO)**

17% van Vlaanderen of 237 000 ha heeft een beschermingsstatuut voor natuur (huizen, tuinen en wegen afgetrokken), maar dat betekent helaas niet dat die natuur er is veiliggesteld voor de toekomst. Op 6 van de 17% of 73 000 ha

komt zelfs geen vlakdekkende natuur (meer) voor, hoogstens nog wat kleine landschapselementen. Slechts in 3 van de 17% of zo'n 35 000 ha geniet hoogwaardige natuur een strikte bescherming als natuurreserveaat. De natuur in Vlaanderen is dus erg versnipperd en te weinig gebufferd tegen de impact van klimaatverandering en allerlei milieudrukken. In de Europese Biodiversiteitsstrategie 2030 wordt aan de Europese lidstaten gevraagd om een ecologisch netwerk van robuuste natuur te realiseren van 30% van de oppervlakte. Er komt ook een nieuwe Europese natuurherstelwet die bindende doelen voor herstel van bossen, wetlands en graslanden zal opleggen voor klimaatadaptie en mitigatie. Dit moet de toekomstige ambities van de Vlaamse overheid en bij uitbreiding Natuurpunt als actor 'te velde' op scherp stellen.

Tobias Ceulemans, onderzoeker KULeuven

De doelstellingen voor de volgende decennia blijven ongewijzigd: méér natuur met een hoge milieukwaliteit en biodiversiteit. Maar het speelveld is ondertussen veranderd door de bijkomende landschapsverwaarlozing, cumulatieve stikstofdepositie, verdere urbanisatie en toenemende klimaatwijziging. Desondanks moeten we weerstaan aan de verleiding om de lat dan maar lager te leggen, maar net extra middelen toewijzen aan vrijwillige en professionele terreinbeheerders voor het duurzaam leveren van topkwaliteit over de steeds groeiende oppervlakte in steeds moeilijker omstandigheden. Hoewel de verantwoordelijkheid van de natuurvereniging hiervoor nog nooit zo groot was, zal iedereen zijn steentje moeten bijdragen, inclusief academici zoals ik.

**Luc Vervoort,
medewerker van het
eerste uur en vrijwilliger
NPOB**

De keuze die de vereniging destijds heeft gemaakt om – ondanks enorme financiële en zoveel andere aanspraken op onze vrijwilligers – zelf natuurgebieden aan te kopen en te beheren, is de juiste

geweest. Ze zijn vandaag ontegensprekelijk de sterkhouders van de biodiversiteit. De alarmerende situatie in het buitengebied vereist evenwel dat hier nog een tandje wordt bijgestoken. Want dat natuurgebieden niet los kunnen gezien worden van het overige landschap is nog eens duidelijk gebleken bij de laatste watersnood: ze ondergaan mee alle nefaste gevolgen van het gebetonneerde en het steeds grootschaliger landbouwgebied! Daar ligt een zeer grote uitdaging voor de toekomst. We moeten passen voor de verdere 'polarisering' van het landschap en de hand uitsteken naar iedereen die de gehele leefomgeving biodiverser, klimaatrobuust en meer leefbaar wil maken.

**Ronald Jacobs,
verantwoordelijke
beleidswerking NPOB**

Het verleden leert ons veel over de weg naar de toekomst. Natuurpunt Oost-Brabant was geen meeloper, waarvoor bewondering en applaus. We hadden meer dan eens het lef de voet tussen de deur te steken met dikwijls mooie,

natuurlijke groene en blauwe resultaten. Kleine problemen als vuilverbranding, containerparken, waterzuivering, verkavelingen, enz., stonden naast het bouwen aan een groene structuur stevast op het menu.

Ook grotere problemen als verkavelingen, rechte trekking van waterlopen gingen we niet uit de weg. Veel, zeer veel kon verwezenlijkt worden door die gepassioneerde vrijwilligers. Proficiat. Maar vandaag staan we voor een bijkomende grote uitdaging, een uitdaging die allesomvattend is en klimaat noemt. Op onze lauweren rusten is door het bewustzijn waarmee we geïnfecteerd zijn onmogelijk geworden in dit mensenleven.

We spreken ook veel over polarisering maar de urgentie van het klimaat zal van onze tegenstanders bondgenoten maken. We moeten dan ook iedere dag ons meer bewust zijn dat we allen samen tot het uiterste moeten gaan om alle milieuproblemen aan te kaarten en aan te pakken. Er is geen andere keuze!

Natuurpunt op kop, in samenwerking met iedereen, moeten we strijden voor de redding van biodiversiteit en klimaat. Als bewust Natuurpunter hebben we meer nog dan alle anderen de plicht ervoor te zorgen dat we iedereen wakker schudden en meekrijgen. We moeten de voet niet alleen tussen de deur steken maar proberen met die voet iedereen een besef van hoogdringendheid te schoppen. Zodat de toekomstige generaties binnen 50 jaar zullen zeggen: Respect, Natuurpunt Oost-Brabant was zich bewust van de biodiversiteits- en klimaatproblemen en ze deden wat in hun mogelijkheden lag door actief te handelen. Laat ons ervoor zorgen dat onze kleinkinderen en de vierders van 100 jaar Natuurpunt Oost-Brabant fier zijn op hun vereniging.

**Bart Vangansbeke,
voorzitter Natuurpunt
Vlaanderen**

Natuurpunt Oost-Brabant mag terecht fier zijn op zijn werk. Het was één van de pioniers van het natuurbehoud in Vlaanderen en de vereniging heeft sindsdien een ongelooflijk succesvol parcours afgelegd. Tot op vandaag zijn jullie een

voorbeeld voor veel regionale verenigingen binnen Natuurpunt qua vrijwilligers- en beleidswerking, ledenuitbouw, reservatenvorming, natuurbeheer en landschapszorg. Een dikke proficiat met jullie 50ste verjaardag!